

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ

завідувач кафедри світової
політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А. Ю.

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

на тему: **«Шляхи вирішення проблеми територіальної цілісності
держав на прикладі Нагірного Карабаху та Тайваню»**

Виконала: студентка 4 курсу групи УК-41
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Даньків Єлизавета Юріївна

(прізвище та ініціали)

Керівник: д. іст. н., проф. Лиман С. І.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: д. н. з держ. упр., проф. Солових В.

П.

(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

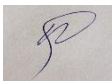
кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії

(підпис)

Велієв Фаріз Тейюб огли

(прізвище та ініціали)

Харків – 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) перший (бакалаврський)
Напрямок підготовки _____
Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

ЗАТВЕРДЖУЮ

**завідувач кафедри світової
політики, дипломатії та
туристичного бізнесу**

Доц. Парфіненко А. Ю.

“ _____ ” _____ 2025 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЄКТ)**

Даньків Єлизавети Юріївни

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи Шляхи вирішення проблеми територіальної цілісності держав на прикладі Нагірного Карабаху та Тайваню

керівник роботи д. іст. н., проф. Лиман Сергій Іванович

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом університету від “02” квітня 2025 року № 4001-5/869

2. Термін подання студентом роботи 25.05.2025

3. Перелік питань, які потрібно розробити

вивчити проблему державного статусу Нагірного Карабаху та Тайваню як об'єкт міжнародно-політичних досліджень; розглянути понятійно-категоріальний апарат дослідження; проаналізувати історичні особливості конфліктів, а також окреслити соціально-політичний та економічний профілі Азербайджану та Тайваню; визначити основні шляхи вирішення конфліктів на прикладі Нагірного Карабаху та Тайваню; розробити порівняльний аналіз азербайджано-вірменського та китайсько-тайванського конфліктів і дослідити його застосування для України.

4. План роботи

№ з/п	Назва етапів роботи
1	Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ
2	Розділ 2. ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ

5. Дата видачі завдання 15.09.2024

Студент

(підпис)

Є. Ю. Даньків
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

С. І. Лиман

АНОТАЦІЯ

Даньків Є. Ю. Шляхи вирішення проблеми територіальної цілісності держав на прикладі Нагірного Карабаху та Тайваню. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. 69 с.

Робота присвячена вивченню шляхів вирішення проблеми територіальної цілісності держав на прикладі Нагірного Карабаху та Тайваню. Дослідження висвітлює історію, соціально-політичний та економічний профілі Тайваню та Азербайджану. Зокрема приділено увагу досвіду посередництва та перемовин на прикладі Нагірного Карабаху, а також перспективам вирішення питання територіальної цілісності Тайваню. Виконано порівняльний аналіз конфліктів та його застосування для України.

Дослідження показує, що дані конфлікти мають складну історико-геополітичну природу та потребують багатостороннього підходу, зокрема дипломатичних зусиль, міжнародної підтримки та врахування інтересів населення.

ANNOTATION

Dankiv Y. Y. Ways to resolve the problem of state territorial integrity using the cases of Nagorno-Karabakh and Taiwan. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2025. 69 p.

The paper is devoted to the study of the ways to resolve the problem of state territorial integrity using the cases of Nagorno-Karabakh and Taiwan. The study highlights the history, socio-political and economic profiles of Taiwan and Azerbaijan. In particular, attention is paid to the experience of mediation and negotiations using the example of Nagorno-Karabakh, as well as the prospects for resolving the issue of territorial integrity of Taiwan. A comparative analysis of the two cases is conducted, including its relevance to the Ukrainian context.

The study shows that these conflicts have a complex historical and geopolitical nature and require a multilateral approach, including diplomatic efforts, international support and consideration of the interests of the population.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретико-методологічні основи і джерельна база дослідження проблеми територіальної цілісності	
1.1. Проблема державного статусу Нагірного Карабаху та Тайваню як об'єкт міжнародно-політичних досліджень	6
1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження	9
1.3. Історична ретроспектива азербайджано-вірменського та китайсько-тайванського конфліктів і їх наслідки	14
1.4. Соціально-політичний та економічний профілі Азербайджану та Тайваню	22
Розділ 2. Шляхи вирішення проблеми територіальної цілісності	
2.1. Досвід посередництва та перемовин на прикладі Нагірного Карабаху	35
2.2. Перспективи вирішення питання територіальної цілісності Тайваню	43
2.3. Порівняльний аналіз досвіду Тайваню і Нагірного Карабаху та його застосування для України	50
Висновки	57
Список використаних джерел	60
Додатки	70

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу підходів до вирішення довготривалих територіальних конфліктів. Проблема територіальної цілісності є однією з ключових у сучасних міжнародних відносинах. Вона охоплює широкий спектр політичних, правових, безпекових та гуманітарних аспектів і безпосередньо впливає на стабільність як окремих регіонів, так і глобальної системи безпеки загалом. Зокрема, конфлікти навколо Нагірного Карабаху та Тайваню демонструють складність вирішення таких питань, де перетинаються національні інтереси, міжнародне право та геополітичні амбіції великих держав.

Вивчення досвіду Карабаху й Тайваню дає змогу не лише оцінити ефективність застосованих моделей посередництва та дипломатії, а й окреслити можливі сценарії для інших конфліктних регіонів, зокрема України.

Ступінь вивченості проблеми. Вивчення проблеми державного статусу активно розвивається в рамках міжнародного права, міжнародних відносин та геополітики. Значна увага приділяється вивченню історичних коренів конфліктів. Проблемі Нагірного Карабаху присвячено відповідну історіографічну спадщину вірменських, азербайджанських, американських та європейських дослідників: З. Буніатов, М. Нейматова, Ф. Мамедова, І. Алієв, Р. Геюшев, Д. і М. Ахундов, Т. Мусаєв, С. Лисиця, С. Золян [22], Сванте Е. Корнелл [40], Крюгер Хейко [46], Меландер Ерік [51] та ін. Тайвань досліджували китайські вчені, такі як Жао Суйшен [66] та Ван Хуей [58], а також тайванські дослідники, зокрема Чжан Баохуей [65], Ву Юшань [63] та Лін Чонг-Пін [48], а серед західних фахівців – Річард Буш [38], Ендрю Дж. Натан, Роберт С. Росс [52] і Денні Рой [54].

Об'єктом дослідження є територіальні конфлікти в міжнародних відносинах.

Предметом дослідження виступають підходи до врегулювання конфліктів на прикладі Нагірного Карабаху та Тайваню.

Метою даної роботи є аналіз конфліктів навколо Нагірного Карабаху та Тайваню з метою виявлення ефективних підходів до збереження територіальної цілісності та забезпечення стабільності в умовах зовнішнього тиску і внутрішніх суперечностей.

Для досягнення поставленої мети в роботі було використано такі **методи дослідження**: аналітичний, оціночний, порівняльний, статистичний, графічний, описовий.

У процесі дослідження планується розв’язання наступних **завдань**:

- проаналізувати наукову літературу та джерела щодо проблеми державного статусу Карабаху й Тайваню;
- уточнити понятійно-категоріальний апарат дослідження;
- дати оцінку історичним, соціальним, політичним та економічним чинникам, що вплинули на розвиток цих конфліктів;
- розглянути досвід міжнародного посередництва у випадку Карабаху;
- дослідити сучасні підходи до врегулювання тайванського питання;
- здійснити порівняльний аналіз двох кейсів та сформулювати корисний досвід для України.

Джерельна база дослідження включає академічні праці, міжнародні документи, аналітичні звіти, історичні джерела та медіаматеріали, які висвітлюють питання територіальної цілісності Нагірного Карабаху та Тайваню. Основну роль у дослідженні відіграють монографії, статті, офіційні документи, міжнародні резолюції, а також звіти міжнародних організацій. Для аналізу проблеми було залучено роботу з офіційними сайтами Азербайджану, Вірменії, Тайваню, КНР, ООН, Світового банку та інститутів досліджень.

Наукова новизна роботи полягає в узагальненні та систематизації сучасного досвіду вирішення територіальних конфліктів з урахуванням особливостей Карабаху і Тайваню, а також у спробі адаптувати цей досвід до українського контексту. У межах роботи:

- виокремлено ключові моделі врегулювання конфліктів, які були

реалізовані або пропонувались для кожного кейсу (перемовини, формат мінської групи, стратегія "одна країна – дві системи" тощо), та здійснено їх порівняльний аналіз;

- обґрунтовано можливість адаптації окремих елементів зарубіжного досвіду (насамперед у сфері дипломатичного посередництва та міжнародного арбітражу) до українського контексту врегулювання конфліктів на тимчасово окупованих територіях.

Практична значущість полягає у можливості використання результатів дослідження у зовнішньополітичному аналізі, при підготовці фахівців з міжнародних відносин, а також у процесі розробки стратегій мирного врегулювання конфліктів.

Апробація результатів здійснювалася у межах студентських наукових конференцій: «Україна у світових міжнародно-регіональних політичних та економічних процесах» (тема доповіді «Посилення військової активності КНР навколо Тайванської протоки та реакція міжнародної спільноти») [27], «Теорія і практика сучасної науки» (тема доповіді «Нагірний Карабах: реакція держав та міжнародних урядових організацій на вірмено-азербайджанський конфлікт») [28], «Стратегічні пріоритети європейської та світової політики: дипломатія, економіка, туризм» (тема доповіді «Модель «одна країна – дві системи»: наслідки для Тайваню на прикладі кризи в Гонконгу») [26].

Структура. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел; містить 69 сторінок основного тексту. Список використаних джерел та літератури включає 108 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ

1.1. Проблема державного статусу Нагірного Карабаху та Тайваню як об'єкт міжнародно-політичних досліджень

Проблема територіальної цілісності Нагірного Карабаху та Тайваню є важливим об'єктом міжнародно-політичних досліджень, оскільки обидва конфлікти мають глибокі історичні корені, етнічні особливості та значний вплив на регіональну та глобальну політику.

Хоча на даному етапі конфлікт між Вірменією та Азербайджаном є вирішеним і Азербайджан відновив свій контроль над раніше непідконтрольними йому територіями, приклад Нагірного Карабаху й досі залишається важливим для міжнародного права.

Проблемі Нагірного Карабаху присвячено відповідну історіографічну спадщину вірменських та азербайджанських дослідників, що дискутують між собою про сутність конфлікту та приналежність регіону. Українські дослідники Д. В. Архирейський та О. Б. Івашкіна у своїй роботі «Нагірний Карабах: до проблеми вірменської та азербайджанської історіографії» розглянули, як відрізняється бачення приналежності території в роботах різних науковців. Азербайджанські науковці З. Буніятов, М. Нейматова, Ф. Мамедова, І. Алієв, Р. Геюшев, Д. і М. Ахундов, Т. Мусаєв зазначають, що Нагірний Карабах – споконвічна територія Азербайджану, у той час як вірменські автори С. Лисицян і С. Золян наголошують, що Арцах належить до вірменських провінцій [22]. Зазначимо також, що суперечка щодо території зумовила відсутність її єдиної назви: поки азербайджанці називають територію Карабахом, що з азербайджанської дослівно перекладається як «чорний сад» і має тюрксько-перське походження, вірмени мають свою версію - Арцах, яка, за однією з теорій походить від імені Арташеса I –

першого царя Великої Вірменії. Так само і назва столиці самопроголошеного Карабаху була різною для двох держав: Степанакерт було названо на честь Степана Шаумяна – вірменського більшовика, голови Бакинського раднаркому в квітні-липні 1918 року, однак після повернення міста під контроль Азербайджану у 2023 році, воно стало мати азербайджанську назву Ханкенді.

Нагірний Карабах ставав предметом робіт американських та європейських науковців, таких як Сванте Е. Корнелл [40], Крюгер Хейко [46], Меландер Ерік [51] та ін.

Шведський політолог Сванте Е. Корнелл зазначив, що «на Кавказі нагірно-карабаський конфлікт – єдиний конфлікт, в якому беруть участь дві суверенні держави як основні сторони... Але що важливіше, конфлікт вирував у безпосередній близькості від трьох держав, крім того, це регіональні держави: Росія, Туреччина та Іран» [40, с.152].

Окрім теоретичних дискусій з приводу походження, населення та майбутнього Нагірного Карабаху, у міжнародному середовищі важливими залишалися ЗМІ та офіційні документи. Так як час від часу між вірменською та азербайджанською сторонами відбуваються суперечки щодо території, світові ЗМІ, такі як «BBC», «The Guardian», «Euronews», «Freedom House» та безліч інших аналізують поточну ситуацію та її динаміку.

На офіційному рівні важливими залишаються заяви державних представників. Так, наприклад, Місія США в ОБСЄ відзначила візит 16-23 жовтня 2023 року до Вірменії та Азербайджану, в тому числі до Нагірного Карабаху, Комісара Ради Європи з прав людини [15].

Проблема територіальної цілісності Тайваню також є важливим об'єктом міжнародно-політичних досліджень, оскільки вона охоплює питання державного суверенітету, міжнародного визнання та безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Тайванський конфлікт має глибокі історичні корені та впливає на глобальні відносини, особливо між Китаєм, США та їхніми союзниками.

Китайські і тайванські науковці мають різні підходи до питання приналежності острова. Китайські вчені, такі як Жао Суйшен (Zhao Suisheng) [66], та Ван Хуей (Wang Hui) [58], наполягають на тому, що Тайвань є невід'ємною частиною Китаю, а політика "одного Китаю" є основою стабільності в регіоні. Вони наголошують, що відокремлення Тайваню є наслідком історичних обставин та втручання іноземних сил. Натомість тайванські дослідники, зокрема Чжан Баохуей (Zhang Baohui) [65], Ву Юшань (Wu Yu-shan) [63] та Лін Чонг-Пін (Lin Chong-Pin) [48], розглядають Тайвань як фактично незалежну державу з власною політичною системою, економікою, військовим потенціалом та міжнародними зв'язками.

Серед західних дослідників, що вивчають проблему Тайваню, варто згадати Річарда Буша [38], Ендрю Дж. Натана, Роберта С. Росса [52], Денні Роя [54] та інших. Річард Буш у своїй книзі «The United States Security Partnership with Taiwan» досліджує політичні та військові відносини між США та Тайванем, а також роль цього партнерства в стратегічній стабільності в Азійсько-Тихоокеанському регіоні [38].

Аналіз проблеми Тайваню активно проводиться в міжнародних ЗМІ, таких як «The New York Times», «The Washington Post», «BBC», «South China Morning Post», а також у китайських («Сінхуа», «CCTV», «People's Daily») і тайванських («United Daily News», «China Times», «The Liberty Times», «Taipei Times»). Активність міжнародних ЗМІ в контексті питання Тайваню значно зросла після загострення ситуації, пов'язаної з візитом Ненсі Пелосі, спікерки Палати представників США, на Тайвань у серпні 2022 року.

Оскільки ЗМІ КНР підпорядковані жорсткому ідеологічному контролю та суворо дотримуються державної лінії, вони часто висвітлюють питання статусу Тайваню в контексті позиції китайського уряду. Хоча ці новини можуть бути обмеженими та упередженими, вони є важливим джерелом для вивчення того, як саме Китай бачить своє ставлення до Тайваню та які наративи просуває офіційна ідеологія. Таким чином, китайська державна урядова агенція новин «Сінхуа» пише: «Представник материкового Китаю в

середу підтвердив, що статус Тайваню як частини Китаю ніколи не змінювався і ніколи не зміниться» [95].

На офіційному рівні Тайвань активно взаємодіє з міжнародними організаціями та державами, хоча його дипломатичне визнання обмежене. США, попри офіційне визнання політики "одного Китаю", надають Тайваню військову та економічну підтримку. Важливими документами, що впливають на статус Тайваню, є Закон про відносини з Тайванем (Taiwan Relations Act) 1979 року [13], Стратегія національної безпеки США 2022 року та останні заяви Держдепартаменту США щодо безпеки острова [10].

Отже, питання державного статусу Нагірного Карабаху та Тайваню є важливим у міжнародно-політичних дослідженнях через їхній вплив на глобальному рівні. Аналіз різних підходів до цих конфліктів, зокрема через призму наукових досліджень та висвітлення у ЗМІ, показує, як ідеології та політичні інтереси держав визначають динаміку суперечок і міжнародні реакції.

1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Нагірний Карабах та Тайвань є двома прикладами тривалих територіальних суперечок, які стосуються ключового питання міжнародних відносин – забезпечення та захисту територіальної цілісності держав у контексті політичних, дипломатичних і військових викликів. Суперечка навколо Карабаху підкреслює, як право на самовизначення може перетинатися з територіальною цілісністю, створюючи небезпечну ситуацію для стабільності в регіоні. У свою чергу, ситуація з Тайванем, попри його де-факто незалежність та потужну економічну і політичну систему, є складною через протистояння з Китаєм, який наполягає на своєму суверенітеті над островом, що ставить під сумнів майбутнє Тайваню на міжнародній арені.

Територіальна цілісність є одним із фундаментальних принципів

міжнародного права та ключовим аспектом міжнародних відносин. Разом із тим, питання територіальної цілісності нерідко виступає у суперечність з іншим важливим поняттям – правом націй на самовизначення. Цей конфлікт породжує низку політичних та юридичних дискусій щодо правомірності відокремлення певних територій від держави, визнання нових утворень та їхнього міжнародного статусу.

Розглядаючи проблему, перш за все варто пояснити зміст понять «територіальна цілісність», «суверенітет», «нація», «право на самовизначення» і «сепаратизм». Для цього використано міжнародне право, історичний, етнополітологічний та психологічний підходи.

Історично поняття «територія» було сформовано разом із термінами «держава» та «нація». Жан Боден у XVI ст. вперше сформулював концепцію суверенітету, визначаючи його як безумовну владу монарха. Емеріх Ваттель виділив дві основні характеристики суверенної держави: «самостійність управління» та «зовнішню незалежність», а Георг Еллінек у XIX ст. запропонував визначення державного суверенітету як здатності держави до «винятково-правового самовизначення» [36, с.3].

Жан-Жак Руссо, на противагу абсолютній монархії, представив теорію народного суверенітету. За Жан-Жаком Руссо, «сувереном» називається політичне тіло (народ) у момент здійснення ним функцій законодавчої влади, тобто в момент активної дії». А суверенітет, зокрема – «притаманне йому право видавати закони». Важливим є розуміння Руссо держави, як взаємопов'язаної з громадянами системи. За Руссо, ключовими у державі є закони та інституції, і те, що вони залежать напряду від громадян, робить їх «суб'єктивними» [34, с. 47].

Сучасний український науковець Ю.С. Шемшученко трактує «державу» як сукупність людей, території, на якій вони проживають, і суверенної у межах даної території влади [37]. Наразі процес державотворення видозмінюється за рахунок глобалізації. У класичному розумінні суверенітет означав абсолютну владу держави над своєю територією та її незалежність

від інших країн, однак у сучасних умовах роль міжнародних організацій значно зросла. Це призводить до розвитку концепції обмеженого суверенітету, де держави добровільно делегують частину своїх повноважень для досягнення глобальних цілей, таких як мир, безпека та економічне співробітництво.

Територіальна цілісність визначається як «основоположний принцип міжнародного публічного права, згідно з яким територія будь-якої держави є недоторканою від посягань з боку інших держав шляхом застосування військової сили або загрози силою» [35].

У міжнародних організаціях принципи територіальної цілісності та самовизначення часто розглядаються як основоположні для забезпечення стабільності і миру. Так, 1, 2 та 4 пункти Статуту ООН встановлюють основні принципи Організації, а саме: суверенна рівність всіх членів, утримання від погрози силою та застосування проти територіальної недоторканості, невтручання у внутрішні справи [16, с. 8]. Стаття 73 Статуту визначає принцип сприяння благополуччю населення несамоверховних територій [16, с. 45]. Гельсінський заключний акт від 1975 року також є фундаментальним документом, у якому згадуються принципи непорушності кордонів, територіальної цілісності та невтручання у внутрішні справи (розділ «Декларація принципів, які регулюють відносини між державами-членами») [7, с. 3].

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 1966 року у статті 1 та 27 зазначає про права народів на самовизначення, а також права меншин [8].

Сучасне бачення територіальної цілісності здебільшого постає крізь призму минулих «стресорів»: війн, революцій, етнічних суперечок та ін. Про це у своїй роботі згадує Марк Закер, зокрема розглядаючи період деколонізації та надання незалежності державам: «Війни за територіальне розширення з 1945 року здебільшого стосувалися невдоволення держав, що розвиваються, кордонами, які вони успадкували від колоніальних держав; але

ці сварки в основному добігають кінця» [64, с.245]. Примітним залишається той факт, що право на самовизначення надається не всім. Так, у Віденській декларації від 1993 року зазначається, по-перше, що народ, який прагне самовизначення, має бути достатньо демократизованим, а по-друге, мати підстави для цього (наприклад, перебування у колоніальній чи будь-якій іншій залежності) [18, с.2]. Саме тому самовизначення тісно пов'язане із нормою територіальної цілісності: якщо кожна група, що прагне незалежності, могла б створити свою державу, це могло б призвести до численних конфліктів, хвилі сепаратизму, постійного перегляду кордонів, а також економічних проблем. Більш того, для утворення нової держави та її повноцінного функціонування потрібно ще й бути визнаною іншими країнами на міжнародній арені.

Суперечливим питанням і досі залишається різниця між термінами «народ» та «нація», адже з нього випливає, хто саме, за міжнародним правом має право на самовизнання. Однак в етнополітології немає усталеного визначення. Можемо звернутися до виокремлення важливої ознаки «нації» італійським дипломатом П. С. Манчіні, який вважає, що окрім об'єктивних ознак нації, такі як спільність території, походження та мова, є ще ознака «свідомості національності, почуття, яке вона має в самій собі і яке робить її здатною виявити себе ззовні». Дану ознаку Манчіні вважає найбільш важливою і ключовою у випадку, коли нація має за мету прагнути окремого політичного життя [50, с.45-46].

Для нації також виділяють такі ознаки як: особливий менталітет, характер, історична пам'ять, архаїчна культурна спадщина, духовні та політичні традиції. Е. Сміт стверджував, що «нація – це сукупність індивідів, які характеризуються великою чисельністю, розселені на певній території, культурно відрізняються від інших груп, лояльні один до одного всередині спільноти, мають рівні права». Е. Геллнер зазначав, що поява націй зумовлена розвитком виробництва, освіти і ЗМІ. Український громадсько-політичний діяч В. Старосольський представляв психологічний напрям і визначав націю

як «політично активну спільноту, самостійний центр культури, індивідуальність не лише у політичному, а й у культурному сенсі». В. Старосольський вважав найважливішими характеристиками національну свідомість та політичну волю [33]. Отже, маємо підстави вважати, що націю від народу відрізняє наявність свідомого вибору. У межах термінів деякі науковці позначають народ як насамперед культурну складову, а націю – як політичну. Проте на практиці, поняття дуже часто не розмежовуються, а переплітаються, оскільки культурна ідентичність може слугувати основою для формування політичної нації, і навпаки – політичні процеси впливають на самоусвідомлення народу.

Вважається, що право націй на самовизначення реалізується у трьох форматах: перше – це здобуття повної незалежності та утворення окремої держави; друге – об'єднання з іншими територіями у складі федеративної держави; третє – збереження національної ідентичності шляхом участі у наддержавних міжнаціональних об'єднаннях, як-от Європейський Союз.

У Конституції Азербайджану статтею 5 передбачено «єдність народу» та «неділимість батьківщини», а статтею 25 принцип рівноправності громадян незалежно від національної належності, мови, релігії, раси чи інших ознак. Але реальне застосування цих прав може бути ускладнене в контексті етнічних конфліктів, таких як Нагірний Карабах [3].

У Конституції Тайваню є кілька важливих статей, які можуть бути пов'язані з поняттями «народ», «територія» та «незалежність». Стаття 2 окреслює роль народного суверенітету, стверджуючи, що влада належить народові, що підтверджує політичну активність та важливість самовизначення для народу Тайваню. Стаття 4 визначає, що «територія Китайської Республіки відповідно до її національних кордонів не може бути змінена інакше, як за резолюцією Національних зборів». Це дає підстави для тлумачення, що Тайвань, навіть за відсутності де-факто незалежності від Китаю, вважає себе незалежною державою з власною територією [9].

У поліетнічній державі можуть виникати конфлікти між етнічними

групами (горизонтальні) або між етнічною групою та центральною владою (вертикальні). Іноді шлях створення етнічною групою суверенної держави супроводжується таким явищем як сепаратизм. Поняття «сепаратизм» визначається як прагнення до відокремлення частини держави з метою досягнення незалежності. Суміжним, але не тотожним поняттям є «іредентизм», який походить від Італії XIX ст., а саме від назви політичної партії *Italia irredenta*. Партія мала за мету приєднання до країни всіх земель, що були під іноземною владою і населення яких розмовляло італійською мовою [25, с.530]. Таким чином, за умови, що представники одного етносу проживають у різних країнах, конфлікт може набувати гострого політичного характеру. Яскравим прикладом іредентизму є конфлікт між Вірменією та Азербайджаном щодо території Нагірного Карабаху, де історично вкорінилося протистояння між вірменами-християнами та азербайджанцями-мусульманами.

Отже, територіальна цілісність і суверенітет держави часто конфліктують із правом націй на самовизначення, що може призводити до сепаратизму. Нагірний Карабах та Тайвань демонструють різні моделі таких конфліктів: збройне протистояння та де-факто незалежне існування без міжнародного визнання. Вирішення подібних суперечностей можливе через дипломатичні та правові механізми, включаючи міжнародне посередництво та мирні переговори.

1.3. Історична ретроспектива азербайджано-вірменського та китайсько-тайванського конфліктів і їх наслідки

Історичні суперечності між вірменами та азербайджанцями мають глибокі корені. Обидві сторони посиляються на давню історію своїх народів та територій. Важливо розуміти, що конфлікт навколо Нагірного Карабаху має багатовікову історичну передумову, що сягає ще доантичних часів.

Велика Вірменія існувала у II ст. до н.е. – 5 ст. н.е. Тоді Арцах був однією

з провінцій Великої Вірменії. Після падіння Великої Вірменії край перебував під перським, арабським, а потім знову перським впливом. Саме перебування території під впливом східних народів зумовило ісламізацію регіону; хто зберіг християнство, як вважається, надалі інтегрувалися до вірменської культури. Ухвалення ісламу також сприяло злиттю албанців із сельджукськими тюрками.

У пізньому Середньовіччі територію почали активно освоювати тюркські племена, що змінило етнічний склад населення. В XVIII-XIX ст. тут існувало Карабаське ханство (1747–1822) – одне з наймогутніших азербайджанських ханств під управлінням династії Джаванширів. Незважаючи на це, більшість населення становили християни-вірмени.

На початку XIX ст. Карабаське ханство перейшло під протекторат Російської імперії. У 1806 році російська армія вбила правителя ханства Ібрагіма Халіл-Хана, а у 1822 році ханство остаточно ліквідували та перетворили на звичайну російську провінцію. Саме під час російського панування загострився міжетнічний конфлікт між вірменами та азербайджанцями. Напругу посилювали російсько-перські війни, які завершилися підписанням Туркманчайського договору 1828 року. Цей договір мав важливі наслідки для Карабаху, оскільки Росія ініціювала та організувала масштабний обмін населенням. Унаслідок цього велика кількість вірмен переселилася з Персії та Османської імперії в Закавказзя, тоді як численні мусульмани залишили Південний Кавказ, переселяючись у підконтрольні Персії та Османській імперії землі.

Процес продовжився після кожної російсько-турецької війни (1855–1856, 1877–1878), оскільки росіяни вважали азербайджанців ненадійними через їхні етнолінгвістичні зв'язки з османами, натомість вірмени були союзниками Російської імперії.

На рубежі століть у Південному Кавказі проживало понад 1 200 000 вірмен. Цю територію називають «Східною Вірменією», на відміну від «Західної Вірменії» в сучасній Туреччині. Чисельність вірмен у Західній

Вірменії залишається дискусійною: турецькі джерела називають менш ніж мільйон, вірменські — кілька мільйонів. Під час Першої російської революції 1905 року заворушення охопили Баку, Шушу та інші міста регіону. Існують суперечливі версії щодо винуватців конфлікту: Ерік Файгль звинувачує вірменську партію «Дашнакцутюн» у терорі проти азербайджанців, тоді як Крістофер Вокер вважає, що ініціаторами були азербайджанці, що призвело до сильної вірменської відповіді [40, с.3].

Однак збільшення кількості населення вірмен та їх просунення у владні органи почало непокоїти російську владу, а тому під кінець XIX ст. Російська імперія взяла курс на підтримання мусульмансько-азербайджанського населення, і навпаки, на дискримінацію православно-вірменського. 1905 року під час революційних подій в Російській імперії Закавказзя охопила хвиля насильства і сталася вірменсько-азербайджанська різанина (1905-1906).

Незалежність Республіки Вірменія та Азербайджанської демократичної республіки було проголошено одночасно – 28 травня 1918 року. Одразу між новопоставленими країнами спалахнула вірменсько-азербайджанська війна 1918-1920 війна. Азербайджан спирався на підтримку Османської імперії, Вірменія – білих або червоних російських військ. Зрештою як результат обидві республіки були окуповані більшовиками і перетворені на соціалістичні республіки, а у 1922 р. взагалі стали частиною Радянського Союзу. Однак більшовики притримувалися імперської політики перемішування народів, щоб швидше радянлізувати Закавказзя. Нагірний Карабах і ексклав Нахічевань стали автономними частинами у складі Азербайджану. Одна з причин нарізання території таким чином став курс на зближення з Туреччиною [40, с.8].

У кінці 1987 року XX ст. почалася хвиля насильства, каталізатором якої вважається рішення обласної ради Нагірно-Карабаської автономії вийти зі складу Азербайджану та увійти до Вірменії. Сталися Сумгаїтський (лютий-березень 1988 року) та Бакинський (січень 1990 року) погроми. Останню подію, що супроводжувалася сутичками радянських військ з

місцевим населенням, в Азербайджані називають «Чорний січень».

Під час і після розпаду СРСР розпочалася Карабаська війна (1988–1994), в якій перетиналися інтереси Росії та Туреччини. Попри чисельну перевагу Азербайджану, Вірменія здобула перемогу. Важливими факторами цього стала краща підготовка збройних сил Вірменії, чисельна вірменська діаспора, а також внутрішній безлад в Азербайджані через боротьбу за владу. Однією з найтрагічніших подій стала Ходжалинська різанина 26 лютого 1992 року. Завершилася війна підписанням Бішкекського протоколу 5 травня 1994 року, що заморозило конфлікт [40, с.31].

Нагірно-Карабаська республіка мала площу 11,5 тис. км² та населення близько 140 тис. осіб. За переписом 2005 року, там залишалося лише 6 азербайджанців. ООН визнавала цю територію частиною Азербайджану, її незалежність не визнала навіть Вірменія [67].

Вірменія отримувала значну військову підтримку від Росії, зокрема нелегальне постачання озброєнь на сотні мільйонів доларів. Водночас, після 2003 року Азербайджан став одним із найбільших покупців російської зброї. Також він закуповував техніку у Білорусі, Німеччини, Китаю, Туреччини та України.

Політично Вірменія була союзником Росії в межах ОДКБ, тоді як Азербайджан орієнтувався на економічне партнерство, оплачуючи російське озброєння. Вірменія підтримала анексію Криму в 2014 році, тоді як Азербайджан висловився за територіальну цілісність України [69]. Ставлення України до Вірменії враховує як міждержавні відносини, так і історично сформовану вірменську громаду в Україні: за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року, вона складала 99,9 тис. осіб [24].

Проте українська сторона підтримувала Азербайджан і співпрацювала з Баку, активно допомагаючи в конфлікті. Відповідно до реєстру звичайних озброєнь, з України до Азербайджану з 2006 по 2011 рік поставили до 27 винищувачів МіГ-29, в 2013 – 12 українських ударних вертольотів Мі-24.

Згідно з цим же джерелом, на 2016 рік Азербайджан закупив 48 Т-72, 50 застарілих Т-55 і 100 неназваних танків з України. Тож маємо підстави стверджувати, що Україна підтримує Азербайджан не лише на словах, а й військово [90].

27 вересня 2020 року відбулося нове зіткнення в Нагірному Карабасі, яке стало Другою карабаською війною і тривало до 10 листопада 2020 року. Азербайджан розпочав наступ задля повернення втрачених територій. Хоча повернути вдалося лише дві третини територій, це стало перемогою для Азербайджану та здобуттям вигіднішої позиції в регіоні. Примітним було введення російських миротворців у регіон для збереження впливу в регіоні. Після втрати більшої частини території НКР, у Вірменії спостерігалось нестабільне внутрішнє становище, адже народ вимагав відставки Н. Пашиняна.

Утім, регіон все ще залишався хитким. У 2022 році Азербайджан розпочав блокаду НКР, а в 2023 році розпочав повномасштабні бойові дії. Важливу роль відігравав стратегічно важливий Лачинський коридор, який вважався єдиним сухопутним шляхом, що з'єднував Вірменію з Нагірним Карабахом. Блокада Лачинського коридору викликала серйозну міжнародну реакцію, оскільки призвела до гуманітарної кризи в Нагірному Карабаху.

У результаті боїв НКР капітулювала і 28 вересня 2023 року лідер НКР Самвел Шахрам'ян заявив про припинення існування Республіки з 1 січня 2024 року [104]. Таким чином, територія колишньої НКР стала частиною Азербайджаном. Однак варто зазначити, що Кавказ залишається нестабільним: зокрема на початку 2025 року президент Азербайджану Алієв заявив про намір «відкрити» Зангезурський коридор, що пролягає на території Вірменії і розділяє Азербайджан та Нахичевань. Захоплення Зангезурського коридору дозволило б Азербайджану встановити сухопутний шлях до Туреччини.

Історія китайсько-тайванських відносин також є довгою та складною. Корінним населенням Тайваню вважається народ гаошань (кит. 高山族), що

в перекладі означає «гірський народ». Дана спільнота аборигенів є австронезійською. У часи Середньовіччя на Тайвань починають переселятися китайці, поступово відтісняючи корінні народи у гірські райони, а самим займаючи рівнинні плодючі землі. Однак китайці ще не контролювали острів на той час.

У XVI-XVII ст. Тайвань починає цікавити європейців у контексті розвитку морської торгівлі та колоніальної експансії в Азії. Цікаво, що португальці навіть дали острову назву Формоза, що в перекладі означає «красивий». Однак першими закріпилися на території голандці, опанувавши південну частину і зробивши головним опорним пунктом форд «Зеландія». Через декілька років на острів прибувають іспанці, які захоплюють північ острова. До населення острова застосовували репресії, а також поширювалося християнство як провідна релігія [32, с. 544].

У 1642 році нідерландці розбили іспанців та вигнали їх. Варто зазначити, що Тайвань вважався територією, на якій часто влаштовувалися зустрічі з Китаєм та Японією. Так, нідерландці посприяли переселенню китайців на острів, щоб налагодити з ними зв'язки. Коли племена маньчжурів завоювали північну частину Китаю, прихильники династії Мін відступили на південь країни, а далі – на Тайвань. 25-тис. десант під командуванням Чжена Ченгуна (Коксінг, 1624-1662, засновник держави Дуннін на Тайвані) висадився на острові, і після майже року бойових дій захопив Зеландію та примусив нідерландців капітулювати. Так, вони проголосили державу Дуннін. Однак маньчжури влаштовували економічну блокаду, а в 1683 році висадилися і захопили острів. Тайвань на 212 років увійшов до маньчжурської імперії Цін, яка контролювала і весь материковий Китай. [54, с. 11–32].

У кінці XIX ст. Тайвань увійшов у зону інтересів Японії. Після перемоги у війні з імперією Цін було підписано Сіманосекський договір, згідно з яким Тайвань переходив під управління Японії [14]. Однак місцева Цінська адміністрація заявила про відокремлення від імперії та проголосила незалежну республіку Тайвань. В такий спосіб вона хотіла зберегти острів

під своїм контролем, а також не порушити умов договору. Однак після цього японці окупували Тайвань. Керівництву Республіки довелося тікати на материк, але партизанський опір китайців та корінних жителів з різною інтенсивністю тривав майже до Другої світової війни. Проте японці посприяли значному розвитку острова [39].

1 грудня 1943 року США, Велика Британія і Китай підписали Каїрську декларацію про цілі війни з Японією, серед іншого вона передбачала, що Тайвань після війни має бути повернутий Китаю [4]. На той момент то вже була не імперія Цін, а Республіка, під владою партії Гоміндан, якою керував Чан Кайші. Японське панування завершилося восени 1945 з капітуляцією. Згідно Сан-Франциського договору 1951 і Тайбейського договору 1952, Японія відмовилася від усіх прав на Тайвань і визнала його жителів громадянами Республіки Китай. Нова адміністрація розпочала репресії проти опозиціонерів, депортувала японців. Серед інших політичних проблем спостерігалось поширення корупції та кумівство, масові протести придушувалися.

Тим часом у материковому Китаї по завершенні Другої світової війни спалахнула громадянська війна. Комуністична партія на чолі з Мао Цзедунем проти партії Гоміндан на чолі з Чан Кайші. Комуністичну партію підтримав СРСР, партію Гоміндан підтримали США. Згодом перемогли комуністи і партія Гоміндан евакуювалися на острів. Мао Цзедун проголосив КНР зі столицею в Пекіні, Чан Кайші зберіг під контролем Республіку Китай (Тайвань, Пенху, Цзіньмень, Мацзу, а також кілька менших островів).

Одним із факторів взаємин Китаю та Тайваню є США. У 1955 і 1958 роках сталися дві кризи в Тайванській протоці. Комуністам вдалося захопити кілька островів, але на більше не наважилися, оскільки з березня 1955 року набув чинності договір між США і Тайванем про взаємну оборону. Для Вашингтона це була політика стримування [31].

Республіка Китай довгий час залишалася постійним членом Ради безпеки ООН, але у добу розрядки 25 жовтня 1975 року Генасамблея ООН

ухвалила резолюцію 2758, згідно якої це місце перенесли КНР, а Республіку Китай виключили з ООН, “за” проголосували 76 держав, серед яких СРСР, Українська РСР, Білоруська РСР, проти лише 35, зокрема США. У відповідь делегація Республіки Китай вирішила не брати участі в подальшій роботі асамблеї [17]. Невдовзі США визнали комуністичний Китай, вивели війська з Тайваню та розірвали дипломатичні відносини з ним, однак не відмовилися від безпекових гарантій. Від 1979 року діє Акт про відносини з Тайванем [13]. Після розриву дипломатичних відносин підтримання неофіційних контактів довірили некомерційній організації – Американському інституту на Тайвані. З 1970 року більшість держав також почали розривати відносини з Тайванем на користь КНР.

1977 року Тайвань скасував 38-річний воєнний стан, з’явилася легальна опозиція та альтернативні вибори. 2000 року Гоміндан втратила владу вперше, коли президентом став Чень Шуйбянь, представник демократичної опозиції. Дедалі активнішим стає рух за проголошення Тайваню незалежною республікою, ніяк не пов’язаною з Китаєм.

Починаючи з 1980-х років, відносини між КНР і Тайванем поступово покращувалися, зокрема через економічні угоди, ініційовані президентом Ма Інцзю, хоча напруженість залишалася через прагнення Тайваню до незалежності. Обрання президентом Цай Інвєнь у 2016 році, яка підтримує ідею самостійності острова, призвело до зростання тиску з боку Китаю, зокрема через вимоги до міжнародних компаній визнавати Тайвань частиною КНР [27, с.46].

2 серпня 2022 року спікерка Палати представників США Ненсі Пелосі приземлилася на Тайвані, незважаючи на попередження уряду КНР про можливі наслідки. Вона є найвищим чиновником США, який відвідав острів після спікера Ньюта Гінгріча у 1997 році. Після візиту Пелосі МЗС КНР оприлюднило заяву, в якій засудило її поїздку. Ґрунтуючись на такій напруженості, можна припустити, що Пекін розглядає візити іноземних урядовців до Республіки Китай як визнання суверенітету Тайваню. Як

наслідок, КНР оголосила про проведення військових навчань у Південнокитайському морі неподалік від Тайваню, в ході яких Збройні Сили КНР здійснили випробування балістичних ракет над Тайбеєм [27, с.46].

Від того моменту у Тайванській протоці КНР періодично починає масштабні військові навчання. 23 травня 2024 року Китай розпочав навчання під назвою «Joint Sword-2024A». У планах передбачалося залучення китайських сухопутних, військово-морських, повітряних та ракетних сил, з акцентом на створення блокади навколо острова. Згідно з офіційною заявою, ключовим елементом цих дій було проведення навчань зі «спільного високоточного удару». Останні на даний час масштабні військові навчання відбулися 14 жовтня 2024 року, метою яких стала блокада ключових портів та території. Але невдовзі після оголошення про їх завершення Міністерство оборони КНР попередило, що ці навчання не є повторенням попередніх військових навчань «Joint Sword-2024A», проведених у травні, а посиленням тиску проти незалежності Тайваню, і повідомило, що можуть послідувати нові [27, с.46].

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що розвиток та поточний статус карабаського та китайсько-тайванського конфлікту суттєво відрізняються. Карабаське питання виникло через радянську політику національного розмежування, що заклала основи для територіальних суперечок між Вірменією та Азербайджаном. Війни 1990-х і 2020-х років призвели до остаточного переходу Карабаху під контроль Азербайджану. На відміну від Карабаху, Тайвань зберігає міжнародну суб'єктність, має сильну економіку й підтримку США. Конфлікт лишається невирішеним, оскільки військовий сценарій тут занадто ризикований для КНР через можливі глобальні наслідки. Таким чином, карабаський конфлікт завершився силовим шляхом, тоді як тайванський залишається у стані геополітичної рівноваги.

1.4. Соціально-політичний та економічний профілі сучасних територій Азербайджану та Тайваню

Для вивчення конфліктів важливо проаналізувати соціально-політичний та економічний профілі держав. Щоб ґрунтовно окреслити характеристику територій, використовуватимемо опис державного та адміністративного устрою країни, географічних та кліматичних умов, природних ресурсів, народонаселення, економіки та політичних режимів.

Варто зазначити, що для опису сучасної території Нагірного Карабаху, вважаємо доцільним розглядати її як частину Азербайджану, адже з 1 січня 2024 року самопроголошена НКР припинила своє існування, а землі залишилися під владою Азербайджану.

Азербайджанська держава, за діючою від 1995 року Конституцією, є демократичною, правовою, світською, унітарною республікою (стаття 7, п.1). Столиця держави – Баку. Державна влада в Азербайджанській Республіці організована на основі принципу поділу влади (додаток А):

- законодавчу владу здійснює Міллі Меджліс Азербайджанської Республіки;
- виконавча влада належить Президенту Азербайджанської Республіки;
- судова влада здійснюється судами Азербайджанської Республіки (стаття 7, п.3) [3].

Виходячи з Конституції, можна зробити висновок, що саме Президент Азербайджану (наразі Ільхам Гейдар-огли Алієв) наділений найбільшими повноваженнями. Міллі Меджліс складається з 125 депутатів та обираються вільним і таємним голосуванням на основі мажоритарної системи на 5 років [3].

Вищим виконавчим органом Президента є Кабінет Міністрів Азербайджанської Республіки, до складу якого зокрема входить Прем'єр-міністр.

Судова влада здійснюється Конституційним Судом Азербайджанської Республіки, Верховним Судом Азербайджанської Республіки, апеляційними судами Азербайджанської Республіки, загальними судами Азербайджанської

Республіки та іншими спеціалізованими судами.

Щодо окреслення кордонів, у статті 11 зазначено, що тільки рішенням Міллі Меджлісу Азербайджанської Республіки, заснованим на волевиявленні азербайджанського народу, шляхом референдуму серед усього населення Азербайджану, можуть бути змінені державні кордони. Тож, імовірно, мається на увазі зокрема територія Нагірного Карабаху [3].

Окремий розділ Конституції (VIII) націлений на закріплення статусу Нахічеванської Автономної Республіки. Зазначено, що Нахічевань входить до складу Азербайджанської Республіки і підпорядковується Конституції Азербайджану [3].

У статті 58 Конституції зазначається, що кожен володіє правом об'єднуватися з іншими. Наразі в Азербайджанській Республіці зареєстровано 56 політичних партій, Провідною є партія «Новий Азербайджан» на чолі з президентом країни Ільхамом Алієвим. Примітно, що незважаючи на свободу створення опозиції, шансів на прихід до влади дуже мало. Проаналізувавши список депутатів у Кабінеті Міністрів, можна зробити висновок, що більшість належить до партії «Новий Азербайджан», частина – безпартійні. У парламенті лише кілька депутатів належать до опозиції. Наприклад, блок «Азадлиг» і «Рух національної єдності» [42].

Географічно Азербайджан розташований у Південно-Західній Азії на Кавказі і межує з п'ятьма країнами: на заході – з Вірменією і Грузією, на півдні – з Іраном, на півночі – з Російською Федерацією, на південному заході (через Нахічеванську Республіку) – з Туреччиною. Загальна довжина державного кордону – 2468 км. Країна не має виходу до вод океану, утім на сході омивається Каспійським морем. Загальна територія складає 86600 км² (включно з Нагірно-Карабаським регіоном та ексклавом Нахічеванської Автономної Республіки) (додаток Б). Азербайджан поділений на 66 районів. Офіційна мова – азербайджанська, грошова одиниця – азербайджанський манат.

Азербайджан вважається багатим на ряд корисних копалин: нафту,

природний газ, залізну руду, кольорові метали і боксити [20].

У рельєфі країни переважають високі хребти і плоскогір'я в поєднанні з рівнинами і низовинами. Так, приблизно 60% території країни займають гори, 40% – низовини (найбільше – Кура-Араксинська низовина). Виділяються 4 частини рельєфу: гірська система Великого Кавказу (найвища точка – гора Базардюзю, 4466 м), гірська система Малого Кавказу (включає Нахічевань), Ленкоранська гірська система, та Кура-Араксинська низовина.

Територія Азербайджану лежить у субтропічному кліматичному поясі. Поблизу узбережжя Каспійського моря – район вологих субтропиків, на Куро-Араксинській низовині – сухий субтропічний, у гірських районах – помірний і холодний [23].

Через особливості рельєфу Азербайджану, країна має дві області (Шемаха-Закатальська, Дашкесан-Зангезурська область), що характеризуються високою сейсмічною активністю (8 балів) [21].

Населення Азербайджану є важливим чинником у формуванні соціально-економічного та культурного розвитку країни, відображаючи її етнічне розмаїття, демографічні тенденції та історичні зміни. За дослідженням ООН, населення Азербайджану становить 10 337 000 осіб (94 місце з 237 у рейтингу країн за чисельністю населення) [60].

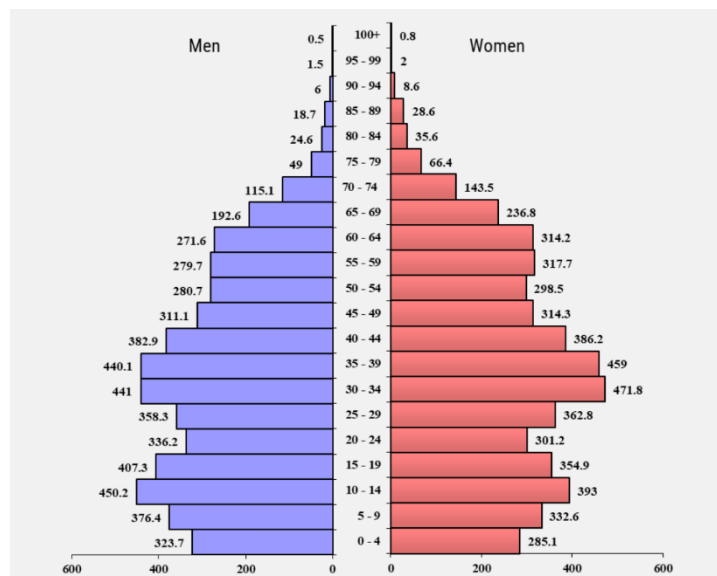

Рис. 1.3. Статеві-вікова структура населення Азербайджану, 2024 рік

[53]

За статево-віковою пірамідою населення Азербайджану (рис. 1.3), можна відслідкувати перехідний тип відтворення населення, що характерний для країн із зниженням народжуваності та поступовим старінням населення. У населенні Азербайджану переважають жінки. За індексом тривалості життя 2024 року (дослідження ООН), в Азербайджані тривалість життя населення становить 74,6 років, при цьому жінки мають вищий показник за чоловіків: 77,3 роки порівняно з 71,7 роками (131 місце з 237) [47].

Серед етнічних груп, за переписом 2009 року, переважають азербайджанці (91,6%), лезгини (2%) та вірмени (1,3%) (Додаток В). Більшість населення Азербайджану (97,3%) є мусульманами (переважно шиїтами), інші – сповідують християнство (2,6%) та інші релігії (менше 0,1%). Офіційною мовою є азербайджанська, нею говорить близько 96,6% населення, однак в важливу роль відіграють такж російська та англійська. Навіть офіційні сайти Азербайджанською Республіки подані користувачам у трьох мовах.

Станом на 2010 рік, Азербайджан вважався країною з найбільшою кількістю внутрішніх мігрантів у світі. Поки у світі 97-98% мігрантів складали громадяни інших країн, в Азербайджані 70% мігрантів були внутрішніми мігрантами, які були вимушені змінювати місце проживання внаслідок окупації земель. Згідно інформації ООН, тоді було зареєстровано 15,2 млн біженців та 27,1 млн вимушених переселенців. Звісно, це зумовлено зокрема конфліктом між Вірменією та Азербайджаном [100].

Чільне місце у рейтингу країн світу за рівнем ВВП займає економіка Азербайджану (85 місце з 214 з показником понад 72 млрд дол.) З 1990 року обсяги ВВП збільшилися з 8,88 млрд доларів до 72,36 млрд (рис. 1.5).

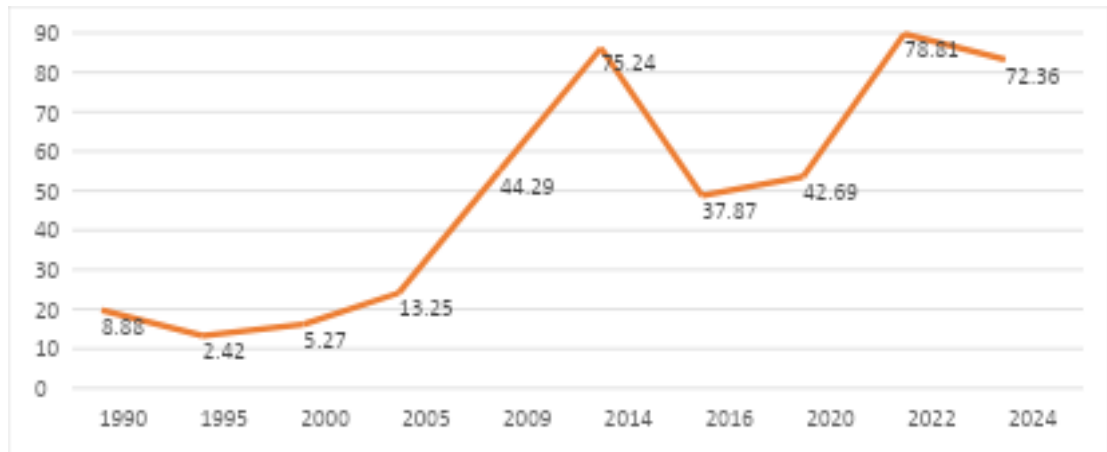

Рис. 1.5. Динаміка обсягу і темпів росту ВВП Азербайджану (у млн дол.).
Складено авторкою за матеріалами: [100]

У структурі господарства переважає промисловість (57,9%) та послуги (36,1%). Сільське господарство займає всього 6% (рис. 1.6).

Економічним центром можна вважати Баку, адже це місто зосереджує значну частину економічних ресурсів країни, включаючи видобуток нафти та природного газу, які є основними експортними товарами Азербайджану. Баку також є головним фінансовим та торговим центром, де знаходяться банки, міжнародні компанії, та інші важливі економічні інституції.

Рис. 1.6. Структура господарства Азербайджану
Складено авторкою за матеріалами: [21]

Таблиця 1.1 надає комплексний огляд ключових макроекономічних показників Азербайджану, що відображають стан економіки країни на період 2024-2025 років. Дані представлені у кількісному та відсотковому вираженні, що дозволяє оцінити динаміку та структуру економіки. Азербайджан демонструє позитивну динаміку ВВП, що свідчить про економічне зростання. Низький рівень безробіття та помірний темп інфляції свідчать про відносну соціальну стабільність. Представлені макроекономічні показники відображають процес трансформації економіки Азербайджану, спрямований на диверсифікацію та підвищення конкурентоспроможності.

Таблиця 1.1

Основні макроекономічні показники Азербайджану

Показник	Дані
ВВП	72,36 млрд дол.
ВВП на душу населення	7 125,91 дол.
Прямі іноземні інвестиції	252 836 тис. дол.
Рівень безробіття	5,6%
Темп інфляції	5,4%
Зовнішній борг	5,3 млрд дол.
Торговельний баланс	2.768 млрд дол.
Сільське і лісове господарство	6%
Промисловість	57,9%
Сфера послуг	36,1%

Складено авторкою за матеріалами: [21, 57, 71, 100]

Перейдемо до розгляду характеристики Тайваню. Тайвань – це невеликий острів у Східній Азії довжиною 394 кілометри (245 миль) і шириною в найширшій точці 144 кілометри (89,5 миль), який включає низку менших островів і омивається Тихим океаном на сході, Південнокитайським морем і Лусонською протокою на півдні, Тайванською протокою на заході та Східнокитайським морем на сході (рис. 1.7). Передгір'я та гори займають

понад дві третини острова. Юйшань (Нефритова гора), найвища вершина Тайваню, висотою 3952 метри, вища за японську гору Фудзі.

Геологічно Тайвань дуже активний, оскільки він розташований на стику Філіппінської та Євразійської тектонічних плит. Землетруси є звичайним явищем на Тайвані [92].

Тропік Рака розділяє острів навпіл, тому клімат на півночі –

субтропічний з температурою від 12 до 35 градусів за Цельсієм, а на півдні – тропічний мусонний. Завдяки субтропічному положенню та рясним опадам природний ландшафт Тайваню постійно зелений із різноманітними відтінками лісу, чагарників і тропічної трави. Усі, крім вершин найвищих гір, вкриті рослинністю. У рельєфі місцевості переважають скелясті уступчасті гори, вкриті тропічними та субтропічними лісами [92].

Рис. 1.7. Географічне розташування Тайваню на карті [86]

Тайвань не має багато природних ресурсів, як інші азіатські країни, деякі з корисних копалин включають золото, мідь, вугілля, нафту, природний газ і мармур. Тайвань має багаті поклади вугілля, поховані під горами північного Тайваню. Країна має запаси вугілля приблизно в 180 мільйонів тонн. Однак

видобуток вугілля був дуже низьким і становив близько 6950 тонн на місяць із чотирьох кар'єрів до припинення видобутку в 2000 році. Більшість шахт було закрито у 1980-х і 1990-х роках, хоча деякі працювали до 2000 року. З тих пір вугільну шахту в Новому Тайбеї перетворили на Музей вугільної шахти Тайваню. На Тайвані є кілька нафтових і газових свердловин [87].

Столицею Тайваню є Тайбей. Спеціальні муніципалітети – міста Тайбей, Новий Тайбей, Таоюань, Тайчжун, Тайнань, Гаосюн. Політична система представлена багатопартійною демократією. Згідно з Конституцією Тайвань є президентсько-парламентською республікою. І Президент, і Парламент (Законодавчий юань) обираються громадянами. Незалежність Тайваню від Китаю не визнана повністю міжнародним співтовариством. Вся система органів влади будується на основі прийнятої 25 грудня 1947 Конституції, що втілює «суверенітет народу» [9].

У політичній системі Тайваню 5 гілок влади: Виконавчий Юань, до якого зокрема входить Президент та Прем'єр-міністр, Законодавчий Юань, Судовий Юань, Екзаменаційний Юань, Юань Контролю.

Наразі з 20 травня 2024 року на посаді Президента Республіки – Лай Цінде від Демократичної прогресивної партії. Проте варто зазначити, що незважаючи на перемогу Лая Цінде, у Законодавчому Юані більшість місць (52 з 113) здобула опозиційна партія Гоміндан, яка підтримує зближення з материковим Китаєм. 51 місце – у Демократичної прогресивної партії, 8 місць у Тайванської народної партії, 2 – незалежні парламентарі (Додаток Г).

Щодо демографічної складової можна зазначити наступні моменти. Станом на червень 2022 року населення Тайваню складало більше 23,5 мільйона людей (рис. 1.9).

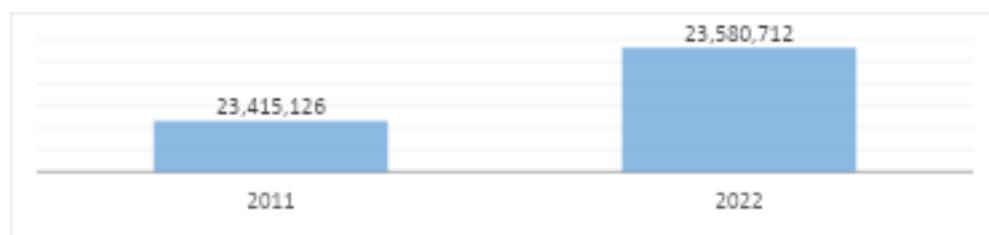

Рис. 1.9. Зміна чисельності населення Тайваню з 2011 року по 2022 рік.

Складено авторкою за матеріалами: [79]

В етнічному складі понад 95 відсотків ханьців (включаючи холо, хакка та інші групи, що походять з Китаю), 2,5 відсотка корінних малайсько-полінезійських народів, 2,5 відсотка нових іммігрантів, переважно з Китаю та південно-східного регіону.

Серед мов переважають мандарин (китайська), голо (тайванська), хакка, австронезійська. А панівними релігіями є буддизм, даосизм, і-гуан дао, китайські народні релігії, християнство, іслам [75].

Середній вік населення Тайваню становить 40,2 рік: для чоловіків – 39,5, для жінок – 40,9. За віковою структурою населення спостерігаємо скорочувальний тип: старіюче населення, яке чисельно скорочується (рис. 1.10).

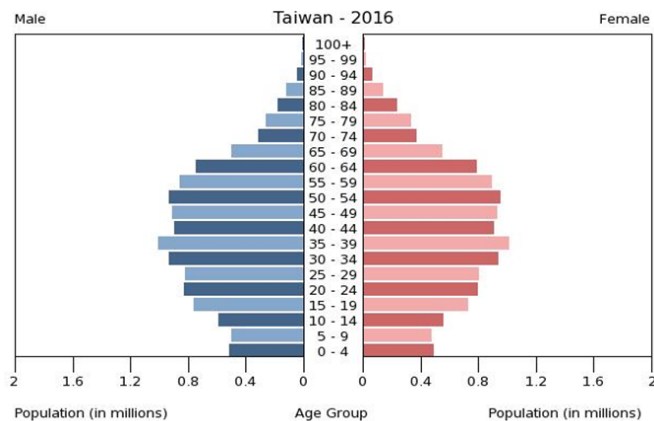

Рис. 1.10. Віково-статева піраміда населення Тайваню за 2016 рік [72]

Економічно Тайвань постає на карті світу як впливовий актор (табл. 1.2). З 2015 року ВВП Тайваню зріс з 534,5 млрд доларів до 767,18 млрд доларів (рис. 1.11). Особливим є 2020 рік, коли відбувся спалах пандемії COVID-19, адже саме тоді Тайвань несподівано став найбільшою економікою Азії вперше за 30 років та обігнав Китай.

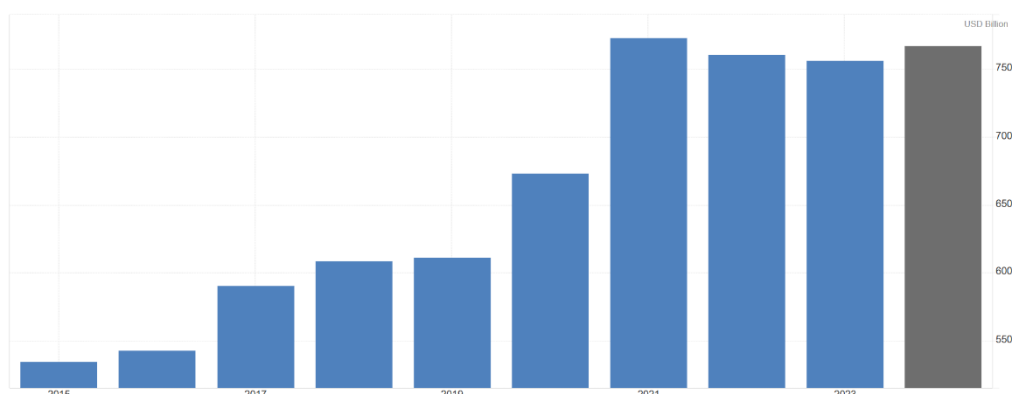

Рис. 1.11. Зміна ВВП Тайваню за 2015 – 2024 роки [91]

У структурі господарства найбільша частка – у сфері послуг (61,72%), найменша – у сільському господарстві (1,49%) [79]. Тайвань є найбільшим виробником напівпровідників та електронної продукції і є конкурентоспроможним відносно Китаю, що робить острів стратегічно важливим інтересом США. Головними експортерами Тайваню вважаються КНР та Гонконг (35,2%), АСЕАН (17,6%), США (17,6%), ЄС (8,5%) та Японія (7,3%). Імпортуються здебільшого інтегральні схеми, сира нафта, фототехніка, газ. Найбільшими імпортерами Тайваню є: Китай та Гонконг (20,4%), Японія (12,6%), АСЕАН (11,7%), США (11,6%) та ЄС (10,5%) (Додаток Д). Відповідно до інформації від Міністерства фінансів Тайваню, експорт Тайваню в лютому цього року зріс більше, ніж очікувалося, через підвищення попиту на технології, пов'язані зі штучним інтелектом. Так, експорт зріс на 31,5% порівняно з лютим минулого року – до \$41,31 млрд. Як зазначається, цей показник майже вдвічі перевищує 17%, прогнозованих раніше. Загальний експорт електронних компонентів Тайваню зріс на 24,6% у лютому порівняно з аналогічним періодом минулого року до \$14,44 млрд, а експорт напівпровідників – на 24,6%. Тайванські компанії TSMC і UMC стали найбільш відомими постачальниками мікрочипів у світі. Вони розробляють мікросхеми для Apple, AMD, Qualcomm, Marvell, ARM, Broadcom, MediaTek і Nvidia [76].

Таблиця 1.2

Основні макроекономічні показники Тайваню

Показник	Дані
ВВП	767,18 млрд дол.
ВВП на душу населення	32 643 дол.
Прямі іноземні інвестиції	4488,96 млн дол.
Рівень безробіття	3,37%
Темп інфляції	1,58%

Зовнішній борг	220 000 млн дол.
Торговельний баланс	10.325 млрд дол.
Сільське і лісове господарство	1,49%
Промисловість	36,79%
Сфера послуг	61,72%

Складено авторкою за матеріалами: [71, 79, 100]

Охарактеризувати соціально-політичний та економічний профілі Азербайджану і Тайваню можуть допомогти міжнародні рейтинги та індекси. За дослідженнями, Тайвань має достатньо високі як економічні, так і політичні та соціальні показники; Азербайджан, у свою чергу, поступається в конкурентоспроможності та демократії (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Місце Азербайджану та Тайваню в міжнародних рейтингах

Об'єкт дослідження (час публікації)	Місце Азербайджану	Місце Тайваню	Кількість країн	Організація
Глобальний індекс конкурентоспроможності (2019)	58	12	141	World Economic Forum
Індекс розвитку людського потенціалу (2022)	89	відсутні дані	193	United Nations
Бізнес-клімат (2014-2018)	73	14	82	Economist Intelligence Unit
Індекс економічної свободи (2025)	75	4	184	The Heritage Foundation
Індекс демократії (2025)	126	12	167	Economist Intelligence Unit
Індекс сприйняття корупції (2025)	154	25	180	Transparency International
Індекс тривалості життя (2024)	131	52	237	United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA).
Всесвітній індекс свободи преси (2024)	163	27	179	Reporters Without Borders
Індекс щастя (2024)	88	54	147	Hot or Cool Institute New

				Economic Foundation
Індекс за кількістю ув'язнених (2024)	56	53	220	Institute for Crime & Justice Policy Research

Складено авторкою за матеріалами: [56, 44, 42, 45, 41, 47, 62, 43, 61]

Підсумовуючи аналіз історичних передумов, соціально-економічного розвитку та політичних особливостей Азербайджану та Тайваню, можна відзначити їхню унікальність як у контексті регіональних конфліктів, так і в загальнополітичній динаміці. Азербайджан, із стратегічним розташуванням та значними енергетичними ресурсами, розвиває економіку на основі нафтового сектору, водночас зміцнюючи свою політичну систему в умовах постконфліктного врегулювання в Нагірному Карабаху. Тайвань, попри невизнаний міжнародний статус, демонструє високий рівень економічного розвитку, технологічного прогресу та стабільної демократичної системи, залишаючись важливим гравцем у Східно-Азійському регіоні. Обидва регіони стикаються з викликами, пов'язаними з неврегульованими територіальними питаннями, що визначає їхню зовнішньополітичну стратегію та впливає на можливі сценарії вирішення конфліктів.

РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ

2.1. Досвід посередництва та перемовин на прикладі Нагірного Карабаху

Посередницькі зусилля щодо врегулювання вірмено-азербайджанського конфлікту мали неоднорідний характер, залучаючи як окремі держави, так і міжнародні організації. Окрім традиційних посередників, активну участь у конфлікті брали й регіональні держави – Туреччина, Іран, а також РФ, кожна із яких реалізовувала власні інтереси в Південному Кавказі.

У травні 1994 року, за посередництва РФ, було підписано Бішкекський протокол, який підсумовував та заморожував Першу карабаську війну, зафіксувавши статус-кво та зобов'язавши сторони припинити вогонь. Це стало початком перемовин, очолюваних Мінською групи ОБСЄ, за участі США, Франції та Росії. Даний формат не був результативним, на лінії зіткнення періодично продовжувалися спалахувати сутички [29, с.130].

У Карабаському конфлікті значну роль відіграла саме РФ, яка намагалася поширити сферу свого впливу зокрема на регіон Південного Кавказу. Важливо розуміти, що Росія активно співпрацювала з Баку і надавала допомогу Збройним силам Азербайджану, продаючи техніку, що, дійсно, мало на меті посилення впливу в регіоні. Проте так само Росія продавала зброю й Вірменії, що часом могло відбуватися й нелегально. Відомо, що в 2013 році Росія поставила Вірменії 35 танків, а станом на 2016 рік Азербайджан закупив 162 танків Т-90. На території Карабаху також діяв російський миротворчий контингент, який складав майже дві тисячі військовослужбовців. У дипломатичній сфері РФ пропонувала свою підтримку як співголова Мінської групи ОБСЄ, ОДКБ та СНД. Проте зустрічі лідерів міжнародних організацій не мали позитивних результатів й мало впливали на хід конфлікту [28, с.32].

За участі РФ у 2007 році також було сформульовано «Мадридські

принципи», які пропонували власне бачення врегулювання конфлікту. А в 2008 році в Москві було підписано Маєндорфську декларацію, у якій Азербайджан і Вірменія виявляли прихильність до політичного діалогу за посередництва США, Франції та РФ (у складі Мінської групи ОБСЄ). У червні 2011 року в Казані відбулася зустріч президентів І. Алієва і С. Саргсяна з метою підписати «Мадридські принципи», проте документ не був підписаний. Після «чотириденної війни» у Москві знову відбувається зустріч, результатами якої стали домовленості сторін про припинення вогню та збільшення стостерігачів у регіоні [29, с.131].

27 вересня 2020 року розпочалася Друга карабаська війна, у результаті якої Азербайджайну вдалося звільнити приблизно 246 населених пунктів, зокрема місто Шуша. У липні 2020 року Азербайджан звинувачував Росію за військово-транспортні рейси, які могли бути поставками зброї, проте РФ спростувала ці ствердження, бажаючи займати нейтральну позицію. У листопаді 2020 року прем'єр-міністр Вірменії та президент РФ виступили за припинення вогню. Тодішній Президент Карабаху Араїк Арутюнян погодився на умови, що зокрема позначали передачу Азербайджану деяких населених пунктів. У результаті також було домовлено про введення в зону конфлікту майже 2 тисяч російських миротворців [29, с.130].

Друга Карабаська війна закінчилася підписанням угоди про припинення вогню Ільхамом Алієвим, Ніколом Пашиняном і Володимиром Путіним. Серед умов договору було зокрема розміщення миротворчого контингенту РФ, а також термін його перебування (5 років з автоматичним продовженням). Звичайно, це мало на меті зміцнення позицій у регіоні й придушення «прозахідного курсу» в регіоні. Росія одночасно надала Вірменії гарантії контролю ситуації, а Азербайджану – гарантії наземного коридору з Нахічеваню [29, с.131].

Важливим моментом є також те, що Вірменія визнала анексію РФ Криму, у той час як Азербайджан – ні. Напруга на Кавказі, створена ще за часів СРСР, допомагала РФ контролювати регіон, проте ескалація конфлікту 13

вересня 2022 року, коли Азербайджан вийшов на міжнародно визнані кордони Вірменії, не пішла на користь Росії, яка в той час спрямовувала свої сили на війну з Україною. Якщо раніше РФ аргументувала своє небажання заступатися за Вірменію (як за члена ОДКБ, членом якої також є і Росія) тим, що фактично бойові дії відбувалися на території Нагірного Карабаху, що де-юре вважається азербайджанською, то після того, як Азербайджан вийшов на офіційні кордони Вірменії, вже не могла використати це обґрунтування. Небажання Москви втручатися в конфлікт в 2022 році пов'язано не лише з тим, що їхні сили були спрямовані на інший фронт, а й з тим, що це стане ударом по репутації Організації та, власне, РФ [28, с.32].

Проте у 2023 році, коли Азербайджан пішов у наступ, російський контингент не став втручатися у протистояння, що може свідчити про те, що Москва була більше зацікавлена у збереженні статусу-кво, залишаючи Вірменію у сфері свого впливу, але і без зобов'язань щодо забезпечення її територіальної безпеки. Це вписується в загальну стратегію РФ, яка наразі зосереджена на війні в Україні й прагне мінімізувати залучення до інших конфліктів.

Туреччина у питанні Нагірного Карабаху беззаперечно підтримувала Азербайджан. На це повпливала етнічна та релігійна близькість та ряд домовленостей про зброю, а також проблема визнання геноциду вірмен 1915 року [28, с.32]. Тісний союз Туреччини та Азербайджану може характеризувати поняття «Одна нація – дві держави» (азерб. *Bir millət, iki dövlət*), яке належить Гейдару Алієву і досі залишається основою азербайджано-турецьких відносин та регулярно підкреслюється лідерами обох країн [108].

З початку 2000-х років Туреччина почала активно просувати свою присутність на Південному Кавказі, що стало частиною оновленого зовнішньополітичного курсу країни. Він ґрунтувався на концепції «неоосманізму», яку сформулював Ахмет Давутоглу, відомий експерт із зовнішньої політики. Основним виконавцем цієї стратегії став тодішній

прем'єр-міністр, а з 2014 року президент Туреччини Реджеп Таїп Ердоган.

Головна ідея цієї доктрини полягала в зміцненні впливу Туреччини на міжнародній арені, активній участі в міжцивілізаційному та міжрелігійному діалозі, а також у розширенні її геополітичної присутності в регіонах, що колись входили до складу Османської імперії. Такий підхід сприяв посиленню турецького впливу на Кавказі, на Близькому Сході та на Балканах, що інколи викликало суперечності у відносинах із сусідніми державами [30, с. 131].

Загостренням турецько-азербайджанських відносин став момент підписання Цюрихських домовленостей 2009 року між Вірменією та Туреччиною з метою нормалізації двосторонніх відносин («Протокол про встановлення дипвідносин» та «Протокол про розвиток двосторонніх відносин»). Як відомо, незважаючи на визнання Туреччиною Республіки Вірменія 24 грудня 1991 року, Туреччина відмовлялася встановити дипломатичні відносини з Вірменією, а в 1993 році закрила повітряний і наземний кордони з Вірменією. Проте процес нормалізації відносин тоді не отримав бажаних результатів, і ратифікації протоколів не відбулося. А 2023 року на турецько-вірменському кордоні вперше за 35 років відкрили пункт пропуску для гуманітарної допомоги з Вірменії людям, постраждалим від землетрусів [99]

У жовтні 2024 року Спікер Великих національних зборів Туреччини Нуман Куртулмуш зустрівся зі спікером парламенту Вірменії Аленом Симоняном. Під час зустрічі Куртулмуш сказав, що «Туреччина та Вірменія живуть у складній географічній зоні, і що велика турбулентність, яка переживає регіон і світ, змушує людей у цій географії діяти разом і жити в мирі». Заявивши, що останнім часом Туреччина вважає пріоритетом зниження напруженості та нормалізацію двосторонніх відносин, Куртулмуш підкреслив, що будь-який вид співпраці в регіоні, включаючи Туреччину та Вірменію, буде на благо народу [96].

Таким чином, зустріч спікерів парламентів Туреччини та Вірменії у 2024

році стала частиною ширшої тенденції до зближення. Хоча Туреччина залишається прихильником Азербайджану, її прагнення до нормалізації відносин з Вірменією демонструє готовність до компромісів. Однак процес залишається складним, оскільки питання довіри та гарантій безпеки ще не вирішені. Майбутнє нормалізації залежить від того, чи зможе Вірменія прийняти нову реальність у Карабасі, а також від готовності Туреччини стати нейтральним посередником у регіональних питаннях.

21 грудня 2010 року Меджліс ратифікував угоду «Про стратегічне партнерство та взаємну підтримку між Азербайджаном та Туреччиною» та заяву «Про створення Ради стратегічного співробітництва високого рівня між Азербайджаном та Туреччиною», положення яких про координацію зусиль у військово-технічній та оборонній сферах свідчить про формування де-факто військового альянсу між Туреччиною та Азербайджаном [1, 2].

За результатами Другої карабаської війни, у якій Туреччина надавала Азербайджану як дипломатичну, так і військову підтримку, їхнє зближення тільки посилювалося. У стратегічно важливому завойованому Азербайджаном місті Шуша, Реджеп Ердоган та Альхам Алієв підписали нову спільну союзницьку Декларацію, пунктами якої зокрема є військова співпраця і можливість спільного інвестування в нафтогазові проєкти в інших країнах. Даний візит турецького лідера в Шушу позначив посилення позицій Туреччини на Південному Кавказі [96].

Наразі Туреччина все ще постає важливим актором у регіоні, розбудовуючи партнерські відносини з іншими державами. У рамках 11-ї тристоронньої зустрічі міністрів оборони Турецької Республіки, Азербайджану та Грузії в Батумі 2024 року було підписано Тресторонній меморандум про співпрацю задля миру і стабільності на Кавказі. Підкреслюючи, що Кавказ має вирішальне значення для регіональної та міжнародної безпеки через своє історичне та стратегічне розташування, міністр національної оборони Туреччини Гюлер сказав: «Трестороння співпраця між Туреччиною, Азербайджаном і Грузією служить спільним інтересам і очікуванням наших

країн, а також робить великий внесок у мир і стабільність на Кавказі». Таким чином, тристороння співпраця між Туреччиною, Азербайджаном і Грузією формує новий баланс сил у Південному Кавказі, що може послабити вплив Росії та створити можливості для подальшої інтеграції регіону в західні політичні й безпекові структури [80].

Іран, без сумніву, є важливим регіональним гравцем на Південному Кавказі, і його роль у Карабаському конфлікті завжди була амбівалентною. Іран має велику шіїтську більшість і відчуває певну близькість до Вірменії через релігійні та культурні зв'язки, однак також підтримує добрі відносини з Азербайджаном. У 1992 році Іран був залучений до Мінської групи ОБСЄ, проте подалі був виключений через те, що не є членом ОБСЄ. Виключення Ірану з Мінської групи ОБСЄ можна пояснити як частину ширших геополітичних балансів і прагнень великих держав уникати посилення ролі Ірану в процесі, що міг би ускладнити переговори та відновлення миру між Вірменією і Азербайджаном. Наприклад, Іран був союзником Росії, і на той час Захід, зокрема США та Франція, прагнули обмежити російський вплив у регіоні [49, с. 381-401].

Іран здебільшого виступав з нейтральною позицією щодо конфлікту, надаючи допомогу одночасно і Вірменії, і Азербайджану, а також не схвалював втручання третіх держав. Певну роль відігравало те, що з Азербайджаном Іран мав певні суперечки через територію на півночі держави «Іранський Азербайджан». Іран також має протиріччя з Туреччиною, що впливає на відносини із США [28, с.32].

Одним із основних побоювань Ірану була можливість великої хвилі біженців з Нагірного Карабаху, якщо конфлікт загостриться. Оскільки іранський кордон безпосередньо межує з Південним Кавказом, Тегеран прагнув уникнути додаткового навантаження на свої ресурси через приток біженців. Іран також був стурбований можливістю втручання терористичних груп, зокрема сирійських найманців, які були відправлені до Азербайджану Туреччиною. Це додавало ще один рівень складності у контексті підтримки

або втручання в конфлікт [105].

Іран, прагнучи стабільності у Південному Кавказі, у свою чергу, теж пропонував посередництво та переговори. Так, у ході Другої Карабаської війни Вірменія та Азербайджан почали критикувати формат Мінської групи ОБСЄ на чолі з США, Францією та РФ через неефективність. Міністр закордонних справ Ірану Мохаммед Джавад Заріф пропонував Азербайджану організувати тристоронні переговори за участі Тегерану, Москви і Анкари. Посол Азербайджану у Вашингтоні Елін Сулейманов відреагував схвально. Звинувачення Азербайджану проти Ірану щодо транспортування зброї для Вірменії через іранську територію підкреслюють складність дипломатичних відносин у регіоні. Незважаючи на спростування Іраном цих заяв, це питання відображає глибокі геополітичні напруження, зокрема між Азербайджаном і Вірменією, а також ролі Ірану в забезпеченні балансу сил на Південному Кавказі. Це також вказує на виклики, які постають перед Іраном у процесі ведення зовнішньої політики, де йому доводиться маневрувати між підтримкою своїх стратегічних інтересів і необхідністю збереження добросусідських відносин із усіма сторонами конфлікту [103].

Аналіз проблеми територіальної цілісності на прикладі Нагірного Карабаху розкриває ряд важливих аспектів, пов'язаних з ефективністю та неефективністю різних підходів до вирішення територіальних конфліктів. У Карабаському конфлікті були застосовані наступні методи: метод відкладання (замороження конфлікту), метод переговорів, метод посередництва, а також метод конфронтації (збройний конфлікт).

Замороження конфлікту стало фактично основним підходом до вирішення питання Нагірного Карабаху з 1994 року, після того як сторони досягли перемир'я, але не уклали повноцінного мирного договору. Цей метод дозволяв уникнути нових великих воєнних дій, але він також не забезпечував стабільності і вирішення питання територіальної цілісності. Сторони залишались в умовах взаємних претензій, що призвело до постійного ризику

ескалації насильства. Такий підхід мав свою цінність в короткостроковій перспективі, дозволяючи уникнути великих бойових дій, однак не призвів до сталого мирного процесу, адже питання територіальної належності Карабаху так і залишалось відкритим.

Періодичні переговори між сторонами під егідою Мінської групи ОБСЄ, в тому числі за участю Росії, Франції та США, виявились неефективними через непорозуміння між учасниками та непослідовність у забезпеченні виконання угод. Хоча переговори були важливою частиною мирного процесу, вони не змогли привести до реальних поступок з боку сторін, що стосуються територіальних питань. Як показує історія конфлікту, кожен новий раунд переговорів лише підтверджував глибокі протиріччя між Азербайджаном і Вірменією.

Роль посередників, зокрема Росії, Франції, Туреччини, Ірану та США, виявилася суперечливою. Росія, яка відігравала домінуючу роль у цьому процесі, часом сприяла не вирішенню конфлікту, а підтримці стабільності, що дозволяло їй зберігати вплив. Зокрема, втручання Росії у 2020 році, після ескалації конфлікту, призвело до підписання угоди про припинення вогню, але це також знову поставило під сумнів нейтральність Росії як посередника, оскільки вона мала свою стратегічну мету в регіоні.

Вирішення конфлікту у 2023 році показало ефективність методу конфронтації. Після чергової ескалації, проблему територіальної цілісності Нагірного Карабаху було вирішено за допомогою військової сили. Збройний конфлікт призвів до суттєвих втрат серед цивільного населення та військових, але в підсумку Азербайджан зміг відновити контроль над територією. Цей результат показав, що в умовах відсутності ефективних переговорів і нерішучості міжнародних посередників, збройний конфлікт може стати єдиним методом вирішення спору, хоча і з величезними втратами.

Отже, процес вирішення проблеми територіальної цілісності в Нагірному Карабаху продемонстрував низку серйозних обмежень застосованих методів. Найефективнішими виявилися ті, що поєднували мирні

ініціативи з контролем з боку великих держав, хоча в результаті конфлікт все ж було вирішено через військові дії, що підтверджує, наскільки важливою є наявність політичної волі та конструктивної дипломатії для довгострокового вирішення таких питань.

2.2. Перспективи вирішення питання територіальної цілісності Тайваню

Проблема територіальної цілісності Тайваню є одним із найскладніших та найчутливіших питань у міжнародній політиці. В умовах зростаючої напруги між США та Китаєм питання майбутнього статусу Тайваню набуває ще більшої актуальності. У цьому розділі розглядаються можливі сценарії вирішення територіального спору навколо Тайваню, а також їхні наслідки для регіональної та глобальної безпеки.

Для початку варто окреслити, що після загострення ситуації в 2022 році експерти дали назву новому періоду у китайсько-тайванських відносинах – «Post-Pelosi Crisis» [94]. І хоча існує думка, що у разі військової загрози, Тайвань не зможе самостійно захищатися, покладаючись при цьому на США, результати соціологічних досліджень показують іншу статистику. Готовність воювати за країну на Тайвані є стабільною вищою 60%, що є одним із найвищих показників у світових опитуваннях із середини 1990-х років. У порівняльному аналізі із п'ятьма іншими розвиненими демократіями (Південною Кореєю, Японією, Німеччиною, Австралією та США), Тайвань займає перше місце, де майже 80% готові воювати в останньому опитуванні (Додаток Е). Ці дані свідчать про високий рівень національної ідентичності та готовності тайванців захищати свою країну, що є важливим фактором у будь-якому конфлікті. Така готовність може впливати на стратегію Китаю, адже військове вторгнення в умовах масового спротиву створює значні ризики для Пекіна [94].

Найімовірнішим варіантом розвитку відносин між КНР та Тайванем є збереження статусу-кво. На це є декілька причин: по-перше, уникнення

війни, адже обидві сторони не зацікавлені у прямій конфронтації; по-друге, економічна співпраця, так як Китай та Тайвань є важливими економічними партнерами та певною мірою суперниками; по-третє, міжнародна підтримка Тайваню з боку США та інших демократичних держав.

Більш того, за результатами опитування Central News Agency Taiwan, з 2020 року серед населення Тайваню зменшується кількість тих, хто хоче незалежності, натомість збільшується кількість тих, хто вважає за краще зберегти поточний статус на невизначений термін. Згідно з даними, у 2023 році трьома варіантами, яким найбільше віддається перевага, були: «зберігати статус-кво на невизначений термін» (33,2%), «зберігати статус-кво, прийняти рішення пізніше» (27,9%) і «зберігати статус-кво, рухатися до незалежності» (21,5%). У сукупності ці три категорії людей, які хочуть зберегти статус-кво поки що або на невизначений термін, становлять 82,6 відсотка від загальної кількості [78]. Зменшення кількості прихильників негайної незалежності може свідчити про розуміння того, що такий крок може викликати агресивну реакцію Китаю, що загрожує безпеці острова.

Статус-кво вигідний також іншим державам, зокрема США. США підтримують такий баланс, оскільки це дає змогу стримувати вплив КНР, запобігати широкомасштабному конфлікту та забезпечувати безперебійне постачання критично важливих технологій, зокрема напівпровідників, які відіграють ключову роль у світовій економіці. Японія, як один із найближчих сусідів Тайваню, також зацікавлена в збереженні поточного стану, адже будь-яка ескалація напряду загрозувала б її безпеці, особливо враховуючи можливість втягування США та їхніх союзників у збройний конфлікт. Для Європейського Союзу стабільність Тайваню важлива з економічної точки зору, оскільки він є одним із головних партнерів у сфері високих технологій і виробництва електроніки. Після посилення військової активності КНР навколо Тайванської протоки у 2024 році ЄС висловила з позицією щодо збереження статусу-кво: «ЄС прямо зацікавлений у збереженні статус-кво в Тайванській протоці. Ми виступаємо проти будь-яких односторонніх дій, які

змінюють статус-кво силою чи примусом. Ми закликаємо всі сторони проявляти стриманість і уникати будь-яких дій, які можуть посилити напруженість між двома протоками, яку слід вирішувати шляхом діалогу» [93].

При цьому, вірогідність силового вирішення конфлікту залишається високою. Важливим фактором є нерівномірний баланс військових сил на користь КНР. З тих пір, як Сі Цзіньпін став президентом і головнокомандувачем, оборонний бюджет Китаю зріс до 1,67 трильйона юанів (230 мільярдів доларів) 2024 року з 720 мільярдів юанів (99,15 мільярдів доларів) у 2013 році [97]. Закупівля нового обладнання, ймовірно, займе найбільшу частину бюджету, оскільки військові працюють над досягненням мети Сі щодо повної модернізації до 2035 року. Щодо національної оборони комюніке закликала зберегти абсолютне керівництво партії над народними збройними силами та повністю реалізувати стратегію зміцнення армії шляхом реформ, щоб забезпечити міцну гарантію реалізації цілей до сторіччя Народно-визвольної армії та досягнення базової модернізації національної оборони та збройних сил [74]. Більш того, КНР різко висловлюється щодо позиції «одного Китаю». Прем'єр Держради КНР Лі Цян заявив, що «Китай рішуче просуватиме поштовх до «возз'єднання» з Тайванем, водночас виступаючи проти зовнішнього втручання, і намагатиметься працювати зі звичайними тайванцями, щоб реалізувати омолодження китайської нації» [89]. Перспектива силового повернення Тайваню є головною метою військової стратегії 2015 року, у якій наголошується на «неминучій» тенденції возз'єднання в процесі національного відродження [5].

Активне переозброєння китайської армії, жорстка риторика та стратегічне планування вказують на те, що Тайвань залишається одним із ключових питань для китайського керівництва, а потенційний сценарій його анексії силовим шляхом не можна виключати.

Хоча тайванський уряд намагається збільшувати військовий бюджет,

порівняно з КНР, військовий потенціал Тайваню заслабкий (табл. 2.1). До того ж не можна не згадати той факт, що КНР, на відміну від Тайваню, є ядерною державою, володіючи 500 ядерними зарядами станом на 2024 рік. За 10 років ядерний арсенал КНР збільшився вдвічі, що дає Пекіну додатковий важіль тиску на Тайбей (Додаток Ж).

За останні вісім років під час правління колишньої Президентки Цай Ін Вень оборонні бюджети Тайваню поступово збільшувалися з 365,8 мільярдів NT\$ (11,04 мільярдів доларів) у 2016 році до 606,8 мільярдів NT\$ (18,32 мільярдів доларів) у 2024 році. На прес-конференції в Тайбеї 14 лютого 2025 року Президент Тайваню Лай Цінде заявив, що уряд планує збільшити витрати на оборону до 3% ВВП цього року. Президент також пообіцяв подвоїти зусилля з реформування оборони та посилення цивільного захисту перед обличчям зростаючих загроз з боку авторитарних режимів. Визначальним є зокрема купівля зброї у США. Так, США, схвалили продаж зброї Тайваню на суму 26,26 мільярда доларів США за останні 8 років, причому 18,76 мільярда доларів США відбулися під час першого терміну Трампа з 2017 по 2021 рік [77].

Таблиця 2.1

Порівняння військового потенціалу КНР та Тайваню

	КНР	Тайвань
Діючі військовослужбовці	2 035 000	215 000
Резервісти	510 000	2 310 000
Загальна кількість літаків	3309	716
Кількість винищувачів	1212	285
Кількість вертольотів	913	236
Загальна кількість танків	6800	888
Чисельність бронетехніки	144 017	19 921
Загальна чисельність флоту	754	97
Кількість авіаносців	3	0
Кількість підводних човнів	61	4
Кількість кораблів-есмінців	50	4
Кількість фрегатів	47	22
Аеропорти	531	53
Порти та термінали	66	8

Загальна чисельність робочої сили	779 246 000	11 498 000
-----------------------------------	-------------	------------

Складено авторкою за матеріалами: [73]

Періодичне проведення Китаєм навколо Тайванської протоки масштабних військових навчань, зокрема Joint Sword-2024A, свідчить про готовність Пекіна до силового сценарію вирішення тайванського питання. Такі маневри є не лише демонстрацією військової сили, а й засобом психологічного тиску на Тайвань і його союзників. Китайські військові навчання також слугують сигналом для США, які є головним гарантом безпеки Тайваню.

Президент Сі Цзіньпін поставив перед Народно-визвольною армією мету стати «сучасною армією» до 2027 року та силою світового рівня до 2047 року. І минулого року офіційні особи США стверджували, що Китай готується до вторгнення на Тайвань до 2027 року, посилаючись на доказ того, що Пекін нарощує винищувачі, військові кораблі та планує подвоїти запаси балістичної та бойової техніки, крилатих ракет з 2020 року. Наразі Міністерство оборони Тайваню також вважає 2027 рік можливим для вторгнення Китаю [84]. Однак попри значну військову перевагу Китаю, сценарій силової анексії Тайваню залишається складним і ризикованим для Пекіна.

Говорячи про перспективи вирішення проблеми територіальної цілісності Тайваню, варто звернути увагу на приклад сценарію з Гонконгом та Макао «одна країна – дві системи». Дана модель була запропонована Китаєм як компромісний варіант для врегулювання статусу територій, які мали історично відмінні політичні та економічні системи. Її суть полягає в тому, що певна територія визнається частиною КНР, але зберігає широку автономію, власну правову систему, ринкову економіку та політичні свободи протягом певного періоду. Модель «одна країна – дві системи» була застосована до Гонконгу після його повернення Китаю від Великої Британії у 1997 році. Відповідно до китайсько-британської угоди, Гонконг отримав гарантію збереження свого способу життя та автономії на 50 років, тобто до 2047 року [12].

Однак на практиці Китай поступово обмежував автономію Гонконгу. Кульмінацією цього став закон про екстрадицію 2019 року, а пізніше – ухвалення Закону про національну безпеку у 2020 році, що фактично знищило політичні свободи та демократичні процеси в регіоні [19]. Репресії проти протестувальників і опозиційних активістів довели, що Пекін не має наміру дотримуватися домовленостей про автономію.

КНР пропонувала подібний варіант вирішення питання з Тайванем. Проте Республіка Китай завжди розглядала цей сценарій із настороженістю, і події в Гонконгу остаточно підтвердили побоювання тайванців. У результаті навіть прихильники примирення з Китаєм відкидають модель «одна країна – дві системи», оскільки вона більше не сприймається як гарантія збереження незалежності та демократичного ладу.

Крім того, важливим чинником є зростаюче стратегічне суперництво між США та Китаєм. Тайвань, маючи підтримку Вашингтона, розширює свої оборонні можливості, посилює міжнародні зв'язки і відмовляється від будь-яких переговорів, які могли б підірвати його суверенітет. Відмова Тайваню від моделі «одна країна – дві системи» фактично закриває для Китаю можливість «мирного возз'єднання», що може підштовхнути Пекін до більш агресивних дій у майбутньому.

Ще одним фактором, який унеможлиблює модель «одна країна – дві системи», є глибока ідентифікація Тайваню як окремої держави. За результатами опитування Pew Research Center, понад 67% населення Республіки станом на 2024 рік ідентифікували себе як тайванців, 28% – і тайванців і китайців, і лише 3% – як китайців (Додаток И). Це вказує на те, що для більшості населення Тайваню ідея "одна країна – дві системи" є неприйнятною, оскільки вона не відображає їхню ідентичність як окремої політичної одиниці.

Бажаним для Тайбею є інший шлях вирішення конфлікту з КНР – офіційне визнання Тайваню як незалежної держави, оскільки це дозволить йому здобути міжнародне визнання та забезпечити більшу дипломатичну

підтримку. Наразі Тайвань визнали лише 12 країн: Маршаллові Острови, Палау, Тувалу, Есвантіні, Ватикан, Беліз, Парагвай, Гватемала, Гаїті, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Вінсент, Гренадини. Можливість розширення міжнародного визнання Тайваню залишається обмеженою через жорстку позицію КНР. Більшість країн, включаючи всіх постійних членів Ради Безпеки ООН, не визнають Тайвань офіційно, щоб уникнути дипломатичних та економічних наслідків з боку Китаю. Яскравим прикладом є те, як Тайвань позбавили права бути представником ООН, або ж те, як деякі країни розривають дипломатичні відносини з Тайбеєм. Так, 15 січня 2024 року острівна держава Науру оголосила, що більше не буде розвивати будь-які офіційні відносини. На думку аналітиків, це пов'язано з тиском Пекіну на країни, що визнають Республіку Китай [98].

У майбутньому, ймовірність повноцінного визнання Тайваню більшою кількістю країн залежатиме від кількох факторів: глобального балансу сил, підтримки США та їхніх союзників, посилення внутрішнього демократичного розвитку Тайваню.

Вашингтон офіційно дотримується політики «одного Китаю», проте водночас забезпечує Тайвань військовою технікою, економічною підтримкою та дипломатичними контактами. У 2021 році, коли пандемія COVID-19 була в розпалі, Державний секретар США Ентоні Блінкен закликав ООН підтримати участь Тайбею в роботі установ ООН, зазначаючи, що він є важливим транспортним вузлом. На виступ США КНР висловила «стурбованість» [70].

У 2023 році Комітет із закордонних справ Палати громад Парламенту Великої Британії вперше назвав Тайвань «незалежним» в офіційному документі. Комітет у своєму звіті заявив, що Тайвань «вже є незалежною державою під назвою Китайська Республіка», маючи всі ознаки державності, окрім широкого міжнародного визнання. У відповідь на звіт речник Міністерства закордонних справ Китаю Ван Веньбінь розкритикував його: «Китай закликає британський парламент дотримуватися принципу «єдиного Китаю»... і припинити посилати неправильні сигнали сепаратистським силам,

які виступають за незалежність Тайваню» [83].

Ці події свідчать про зростання міжнародної підтримки, хоча й неофіційної. Тайбей отримує дипломатичну та військову підтримку від США, Великої Британії та інших союзників, що зміцнює його позиції, але не дає офіційного визнання. Втрата дипломатичних союзників (як-от Науру) демонструє тиск КНР, що ускладнює розширення міжнародного визнання.

Основним ризиком вирішення питання територіальної цілісності Тайваню є висока ймовірність збройного конфлікту у разі радикальних дій КНР, що може спричинити міжнародну кризу та втручання інших держав. Економічні санкції та політичний тиск із боку Китаю також залишаються інструментами впливу, які можуть послабити позиції Тайваню. Водночас перспективи мирного врегулювання зберігаються через зростаючий економічний взаємозв'язок між островом і материковим Китаєм, що робить силовий сценарій менш привабливим. Підтримка США та союзників забезпечує Тайваню певний рівень безпеки, а розвиток дипломатичних відносин і прагнення до багатостороннього діалогу можуть сприяти пошуку компромісних рішень. Ситуація навколо територіальної цілісності Тайваню значною мірою залежить зокрема від політичного курсу правлячих партій як у КНР, так і на самому острові.

Окрім вищезазначеного, протистояння КНР та Тайваню також може призвести до появи нових сепаратистських рухів, що матиме непередбачувані наслідки для міжнародної спільноти та безпеки.

2.3. Порівняльний аналіз досвіду Тайваню і Нагірного Карабаху та його застосування для України

Досвід врегулювання територіальних конфліктів на прикладі Тайваню та Нагірного Карабаху дозволяє глибше осмислити можливі стратегії дій для України, яка з 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 році, зіткнулася з масштабною агресією та

окупацією частини своєї території. Незважаючи на значні відмінності у геополітичному розташуванні, політичному статусі та рівні міжнародної підтримки, аналіз досвіду Тайваню й Карабаху дає змогу виокремити ключові чинники, що впливають на перебіг конфліктів, а також – на перспективи їхнього врегулювання.

Тайвань – це приклад стабільного де-факто державного утворення, що функціонує незалежно від КНР, попри відсутність міжнародного визнання. Ключову роль у стримуванні китайської загрози відіграє союз із США та підтримка з боку інших західних демократій. Завдяки цьому Тайваню вдається уникати збройного конфлікту, водночас розвиваючи економіку, демократію та міжнародну суб'єктність у межах доступних форматів. Стратегія Тайваню полягає не лише в обороні, а й у послідовній комунікації з міжнародною спільнотою, формуванні позитивного іміджу та посиленні національної єдності.

Нагірний Карабах, навпаки, був прикладом конфлікту, який тривалий час залишався "замороженим", проте періодично переходив у фазу активних бойових дій. Попри підтримку з боку Вірменії, Нагірний Карабах виявився неспроможним до довготривалого самозабезпечення та оборони, а міжнародні посередницькі зусилля виявилися малоефективними. Врешті-решт, Азербайджан за підтримки Туреччини повернув собі контроль над регіоном, а російська присутність, яка вважалась гарантом безпеки, не змогла запобігти краху сепаратистської адміністрації [106].

У випадку України після 2022 року спостерігається кардинально інший контекст. Повномасштабне вторгнення змінило підходи до безпеки: від стримування до активного спротиву, від дипломатичних зусиль до широкомасштабної військової мобілізації, а також – до залучення безпрецедентного рівня міжнародної підтримки, зокрема військової, економічної та політичної.

Ключовою відмінністю української ситуації є її масштаб, міжнародна підтримка та легітимність: території, окуповані Росією, чітко визнаються

міжнародною спільнотою як частина України. Це створює правову основу для подальшого повернення територій та притягнення агресора до відповідальності. Водночас необхідно уникати ілюзій щодо швидкого врегулювання – досвід і Тайваню, і Карабаху демонструє, що конфлікти можуть тривати десятиліттями, вимагаючи витривалості, стратегічного мислення та послідовності дій.

Хоча ситуації України та Тайваню є різними – Україна є міжнародно визнаною суверенною державою, тоді як Тайвань офіційно вважається територією Китайської Народної Республіки – досвід тайванського спротиву все ж може бути корисним для України. Зокрема, в аспектах формування сильної національної ідентичності, зміцнення внутрішньої стійкості, розвитку інформаційної політики та посилення оборонного потенціалу. Як і Україна, Тайвань демонструє здатність протистояти супротивнику завдяки мобілізації суспільства, стратегічній взаємодії з партнерами та гнучкості у міжнародних контактах. Водночас його досвід також підкреслює важливість економічної адаптації в умовах постійних загроз, а також виваженої дипломатії за умов невизначеного міжнародного статусу.

Особливо цінним є досвід Тайваню в реалізації концепції оборони. Острів, розуміючи свою геополітичну вразливість, робить ставку не на масову армію, а на високоточну, мобільну та технологічно оснащену систему стримування. Значні інвестиції у високотехнологічні види озброєння дозволяють Тайваню зміцнювати оборону. Україна може поглибити цю лінію, спираючись на тайванський досвід. Власне виробництво БПЛА, морських дронів, систем зв'язку та мобільної ППО має стати одним з ключових напрямів розвитку оборонно-промислового комплексу.

Так, за словами Президента України Володимира Зеленського, наразі головним акцентом України є масштабне нарощування власного виробництва дронів усіх типів. З 2025 року в Україні з'явилося більше 20 нових моделей дронів з оптоволоконною системою управління, над виробництвом яких працює вже 11 підприємств [107].

Також важливим у боротьбі за власні території, як Тайваню, так і України, є дипломатична робота. Хоча під час військових навчань КНР навколо Тайванської протоки частина уваги США була відвернута в бік Тайваню, що могло стати серйозним фактором у російсько-українській війні, проте Тайвань залишається політично спрямованим на підтримку України, виражаючи єдність з дипломатичним світом. Так, міністр закордонних справ Тайваню Джозеф Ву зазначив: «Захищаючи Україну, ви захищаєте Тайвань». Також він наголосив на необхідності протистояти союзу РФ і КНР і їхнім режимам. Висловлювання Ву можна трактувати як знак того, що Тайвань розглядає боротьбу України з Росією як частину своїх власних стратегічних інтересів. Тайвань, за допомогою цієї підтримки, демонструє важливість єдності з демократичними країнами світу в боротьбі за суверенітет [101].

Ще одним стратегічно важливим аспектом є формування економічної незамінності як елементу безпеки. Тайвань забезпечує свою «стратегічну незамінність» завдяки домінуванню на глобальному ринку високотехнологічної продукції, зокрема в галузі мікроелектроніки. Компанія TSMC (Taiwan Semiconductor Manufacturing Company) є провідним виробником напівпровідників у світі, що робить Тайвань критично важливим гравцем для глобальної економіки, а отже – і для провідних держав, включно з США. Така роль зміцнює позиції Тайваню на міжнародній арені та підвищує ризики для потенційного агресора.

Для України приклад Тайваню є орієнтиром: необхідно не лише оборонятися, але й працювати над економічною вагомістю в глобальних ланцюгах постачання. Україна вже має потенціал для цього – передусім у таких сферах, як: агропромисловий сектор, військово-технологічний сектор, видобуток та переробка критично важливих металів і мінералів. Взірцем технологічного прориву стала «Дія».

Цифровізований простір є гарною можливістю залучити більше громадян до життя держави та розбудувати якіснішу демократію. Тайвань застосовує цифрові інструменти, наприклад Pol.is, для дискусій та ініціатив,

що сприяє розвитку демократичної культури, зміцненню громадянського суспільства та підвищенню прозорості у процесах ухвалення рішень [88].

Зі свого боку, конфлікт навколо Нагірного Карабаху є застереженням для України щодо небезпек "замороженого" конфлікту, залежності від одного зовнішнього гравця як гаранта безпеки, а також – про ризики недооцінки військового потенціалу противника. Карабах засвідчив, що відсутність міжнародного визнання, слабкість інституцій та обмежені можливості зовнішнього впливу можуть призвести до втрати контролю над територією. Україна має прагнути уникнути цього сценарію, не дозволяючи конфлікту перейти в хронічну фазу безперспективного дипломатичного глухого кута.

Оцінка розвідки Institute for the Study of War, зокрема, попереджає, що припинення або заморожування війни в Україні на вигідних для Росії умовах вивільнить значні російські військові ресурси для їх участі в іншому майбутньому конфлікті звичайних ситуацій: через два роки Росія може загрожувати країнам НАТО в Балтійському регіоні; і Росія може бути готова до широкомасштабної війни в Європі, якщо НАТО не переозброїться такими ж темпами, як Росія, через п'ять років [55]. Таким чином, наразі важливим є консолідація з міжнародними партнерами та підтримка високого рівня бойової готовності для урегулювання конфліктів.

Нагірний Карабах зокрема продемонстрував неспроможність Мінської групи ОБСЄ ефективно примирити сторони конфлікту, що резонує з українським досвідом імплементації Мінських угод 2015 року, які також не призвели до сталого врегулювання ситуації на Донбасі [11]. У випадку і Карабаху, і Донбасу "перемир'я" часто використовувалося для перегрупування сил, озброєння та підготовки до нових ескалацій. Це говорить про ризик псевдомірних процесів, які не ведуть до реального врегулювання, а лише легітимізують статус-кво.

Ще одним важливим аспектом є стратегічне союзництво. Успіх Азербайджану у значній мірі зумовлений беззастережною підтримкою з боку Туреччини, країни-члена НАТО, яка не лише надала політичну та технічну

допомогу, але й фактично гарантувала захист для Азербайджану у разі можливої реакції третіх сторін, зокрема Росії. Для України ключовим є усвідомлення: без глибоко інтегрованої системи союзів, особливо з країнами, які мають стратегічні інтереси у регіоні, неможливо забезпечити довготривалу безпеку. Геополітична реальність вимагає не лише бути об'єктом підтримки, а й активним суб'єктом міжнародної безпеки, який здатен формувати спільні інтереси з іншими державами.

Яскравим прикладом нових форматів є створення «Коаліції охочих» – блоку країн, які підтримують Україну у війні з РФ, серед яких зокрема є Франція та Велика Британія [85]. Метою Коаліції є підтримка армії, запобігання вторгненням РФ у майбутньому, а також гарантії безпеки та відновлення. 12 березня в Парижі відбулася зустріч міністрів оборони Великої Британії, Франції, Німеччини, Італії та Польщі, під час якої було підтверджено намір вжити конкретних заходів для зміцнення європейської системи оборони та надання Україні реальних гарантій безпеки. Франція зокрема у новому геополітичному контексті визначила підтримку України як пріоритетну: «Через величезну підтримку, якої вона потребує, і пряму загрозу, яка тяжіє над Європою, Франція підтверджує, що Україна вважається пріоритетом» [6].

Аналізуючи досвід врегулювання та перебігу конфлікту в Нагірному Карабаху, важко переоцінити значення інформаційного простору як одного з ключових інструментів сучасної війни. У 2020 році Азербайджан прорвав фронт, у той час як у вірменському суспільстві демонстрували новини про власну перемогу. 6 листопада, всього за два дні до падіння Шуші, Міністерство оборони Вірменії звітувало про "ліквідацію азербайджанського загону з численною технікою та особовим складом" поблизу Лачина – району, який вірменська пропаганда назвала "Пекельною ущелиною" [68]. Саме тому заява Пашиняна про перемир'я та втрату території Карабаху стала несподіванкою і викликала хвилю протестів серед вірменського населення. Таким чином, приховування або викривлення інформації щодо реального

стану справ на фронті може призвести до кризи довіри між державою та суспільством. Україна має бути готова відповідати на інформаційні атаки РФ та працювати над єдністю суспільства, його проінформованістю й чистотою медіа від фейкових новин.

Отже, порівняння ситуацій Тайваню та Нагірного Карабаху надає цінні висновки для України в контексті територіальних конфліктів. Тайвань зміг забезпечити свою безпеку через розвиток високотехнологічної економіки, посилення оборонного потенціалу та стратегічне партнерство з західними державами. Завдяки цьому Тайвань утримує незалежність, незважаючи на зовнішню загрозу з боку Китаю.

Нагірний Карабах, навпаки, став прикладом конфлікту, який не зміг досягти стабільності, що призвело до вирішення силовим шляхом. Досвід Нагірного Карабаху служить попередженням щодо небезпек «заморожених» конфліктів та залежності від зовнішніх гарантій безпеки, що в разі недостатньої ефективності може призвести до втрати контролю над територією.

Для України ці приклади вказують на необхідність зміцнення обороноздатності через сучасні військові технології та стратегічне партнерство з іншими державами, що поділяють інтереси безпеки. Водночас важливо уникати залежності від зовнішніх гарантій безпеки і прагнути до розвитку економічної та політичної самостійності. Крім того, Україні важливо активно працювати над інституційними реформами, що посилюють внутрішню стабільність і правову державу, а також підвищують довіру громадян до владних структур.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі було здійснено комплексне дослідження територіальних конфліктів на прикладі Нагірного Карабаху та Тайваню, що дозволяє сформулювати важливі висновки щодо причин і шляхів вирішення цих конфліктів, а також можливих уроків для України.

Аналіз наукової літератури і джерел показав, що проблеми територіальної приналежності Нагірного Карабаху та Тайваню стали предметом активних досліджень у міжнародних відносинах, геополітиці та міжнародному праві. Вчені виділяють основні фактори, які сприяли утриманню статусу невизначеності у цих регіонах: міжнародне втручання великих держав, етнічні й культурні відмінності, а також прагнення місцевих жителів до самовизначення. Крім того, спостерігається недостатнє застосування принципу самовизначення народів у міжнародному праві через його протиріччя з принципом територіальної цілісності.

У процесі дослідження було уточнено понятійно-категоріальний апарат, який дозволяє глибше розуміти юридичні й політичні аспекти територіальних конфліктів. Ключовими категоріями, які використовуються в роботі, є "територіальна цілісність", "самовизначення народів", "міжнародне посередництво", "геополітика" та "міжнародне право". Завдяки застосуванню цих понять вдалося чітко сформулювати відмінності між конфліктами в Нагірному Карабаху та Тайвані, а також визначити спільні риси в механізмах їх вирішення.

Історичні, соціальні, політичні та економічні чинники, що вплинули на розвиток конфліктів у Нагірному Карабаху та Тайвані, мають суттєві відмінності. У випадку Карабаху історична спадщина радянської політики та етнічні суперечності між азербайджанцями та вірменами стали основними факторами загострення конфлікту. Натомість конфлікт навколо Тайваню виник через політичний розподіл Китаю після громадянської війни, з акцентом на ідеологічну боротьбу між комуністичним урядом у Пекіні та урядом на Тайвані, який підтримує демократію та економічну свободу.

Соціальні й політичні фактори, такі як національна ідентичність та прагнення до самовизначення, є основними для обох конфліктів. У Карабаху це проявлялося через прагнення до самовизначення, а у Тайвані – через бажання уникнути підпорядкування Китаю. Економічні фактори у Карабаху також мають значення, оскільки контроль над територією забезпечує доступ до природних ресурсів, тоді як Тайвань виступає важливим економічним центром у Азії з високотехнологічною індустрією.

Досвід міжнародного посередництва в Карабасі продемонстрував, наскільки важливу роль відіграє залучення міжнародних організацій та великих держав до процесу вирішення конфліктів. Проте, незважаючи на численні мирні угоди і участь посередників, таких як Росія та Франція в рамках Мінської групи, стабільного результату не було досягнуто через відсутність реального політичного консенсусу між сторонами. Це показує, що в таких конфліктах важливо не тільки участь міжнародних посередників, але й готовність сторін до компромісів.

Сучасні підходи до врегулювання Тайваньського питання включають посилення міжнародної підтримки для острова, зокрема через військову допомогу та дипломатичні ініціативи, спрямовані на захист суверенітету Тайваню. США, Японія та Європейський Союз підтримують Тайвань у його боротьбі за міжнародне визнання та протистояння тиску з боку Китаю. Однак питання Тайваню залишається відкритим і вимагає довгострокових дипломатичних зусиль для уникнення військового конфлікту.

Порівняльний аналіз досвіду вирішення конфліктів у Нагірному Карабаху та Тайвані показав важливість чіткої стратегії міжнародної підтримки та дипломатії у питаннях територіальної цілісності. У випадку України уроки, отримані з цих конфліктів, полягають у необхідності збереження міжнародного тиску на агресора, а також територіальної єдності через реалістичні дипломатичні ініціативи з урахуванням підтримки великих держав. Зокрема важливими є мобілізація ресурсів та народу. Однак, на відміну від Карабаху, Україні важливо розробити стратегію, яка передбачає

створення механізмів для забезпечення безпеки і довгострокового миру а регіоні.

Оскільки Китай демонструє постійну агресивну риторику та зростаючу військову активність в районі Тайваню, є висока ймовірність, що в найближчі роки Пекін може вирішити застосувати військову силу для зміни статусу Тайваню. Досвід Гонконгу, де Китай фактично порушив домовленості "одна країна – дві системи", також є важливим фактором у цьому контексті. У випадку з Тайванем, якщо Китай вирішить використовувати силові методи для вирішення питання, можна очікувати, що міжнародна спільнота, зокрема США, Японія та інші союзники Тайваню, активно відреагують на ці дії, що може призвести до серйозної напруженості в Азіатському регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası arasında strateji tərəfdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında. E-QANUN. URL: <https://e-qanun.az/framework/21158>.
2. Azərbaycan respublikası və türkiyə respublikası arasında yüksək səviyyəli strateji əməkdaşlıq şurasının yaradılması haqqında. E-qanun. URL: <https://e-qanun.az/framework/21161>.
3. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Azərbaycan Prezidentinin Rəsmi internet sahifəsi. URL: <https://president.az/az/pages/view/azerbaijan/constitution/>.
4. Cairo Conference 1943. Avalon Project - Documents in Law, History and Diplomacy. URL: <https://avalon.law.yale.edu/wwii/cairo.asp>.
5. China's Military Strategy (full text). The State Council of the People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm.
6. Elysee. Relevé de décisions du Conseil présidentiel pour les partenariats internationaux. elysee.fr. URL: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2025/04/06/releve-de-decisions-du-conseil-presidentiel-pour-les-partenariats-internationaux>.
7. Helsinki Final Act. Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act. 1975. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf>.
8. International Covenant on Civil and Political Rights. General Assembly resolution 2200A (XXI). 1966. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>.
9. Main text-Constitution of the Republic of China (Taiwan) – ROC. Office of the President Republic of China (Taiwan). URL: <https://english.president.gov.tw/Page/94>.
10. National Defense Strategy. U.S. Department of Defense. URL:

- <https://www.defense.gov/National-Defense-Strategy/>.
11. Package of Measures for the Implementation of the Minsk Agreements. Organization for Security and Co-operation in Europe | OSCE. URL: <https://www.osce.org/cio/140156>.
 12. Sino-British Joint Declaration. Constitutional and Mainland Affairs Bureau. URL: <https://www.cmab.gov.hk/gb/issues/joint3.htm>.
 13. Taiwan Relations Act. Public law 96-8 96th Congress. 1979. URL: <https://www.ait.org.tw/taiwan-relations-act-public-law-96-8-22-u-s-c-3301-et-seq/>.
 14. The Treaty of Shimonoseki. Historical Documents - Office of the Historian. URL: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1895p1/d203>.
 15. U.S. Mission to the OSCE. The Situation In and Around Nagorno-Karabakh. 2023. URL: <https://osce.usmission.gov/the-situation-in-and-around-nagorno-karabakh/>.
 16. UN Charter of June 26, 1945. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.
 17. United Nations General Assembly Resolution 2758 (XXVI). *Restoration of the lawful rights of the People's Republic of China in the United Nations*. 1976th plenary meeting, 25 October 1971. A/RES/2758(XXVI).
 18. Vienna Declaration and Programme of Action. The World Conference on Human Rights in Vienna. 25 June 1993. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/vienna.pdf>.
 19. 中华人民共和国香港特别行政区维护国家安全法. 中华人民共和国中央人民政府. URL: https://www.gov.cn/xinwen/2020-07/01/content_5523060.htm.
 20. Азербайджан // Гірничий енциклопедичний словник : у 3 т. / за ред. В. С. Білецького. — Д. : Східний видавничий дім, 2004. — Т. 3. — С. 3. — ISBN 966-7804-78-X.
 21. Азербайджан. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B7%D0%B5%D1%80%D0%B1%D0%B0>

%D0%B9%D0%B4%D0%B6%D0%B0%D0%BD.

- 22.Архірейський, Д. В., Івашкіна О. Б. Нагірний Карабах: до проблеми вірменської та азербайджанської історіографії. *Сучасні дослідження з німецької історії*, 2018. 109-113.
- 23.Атлас. Географія материків і океанів, 2014.
- 24.Всеукраїнський перепис населення 2001 року. Wayback Machine. URL: <https://web.archive.org/web/20101202071004/http://www.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>.
- 25.Горло Н. Етнічний сепаратизм і іредентизм як шляхи реалізації права націй на самовизначення: порівняльний аналіз. *Гілея: науковий вісник*. Зб. наук. пр. 2011. Вип. 46. С.529 – 536.
- 26.Даньків Є. Ю., Лиман С. І. Модель «одна країна – дві системи»: можливі наслідки для Тайваню на прикладі кризи в Гонконзі. *Стратегічні пріоритети європейської та світової політики: дипломатія, економіка, туризм*: зб. тез всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 24 квітня 2025 р. / М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2025 (у друці).
- 27.Даньків Є. Ю., Лиман С. І. Посилення військової активності КНР навколо Тайванської протоки та реакція міжнародної спільноти. *Україна у світових міжнародно-регіональних політичних та економічних процесах*: зб. тез всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 13 грудня 2024 р. / М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2024. С. 45 – 48.
- 28.Даньків Є. Ю., Панасенко Г. С. Нагірний Карабах: реакція держав та міжнародних урядових організацій на вірмено-азербайджанський конфлікт. *Теорія і практика сучасної науки*: зб. наук. пр. «SCIENTIA» з матеріалами IV Міжнародної наукової теоретичної конференції, 28 жовтня 2022 р. Краків, Республіка Польща: Європейська наукова платформа. С. 31 – 34.
- 29.Демчишак Р. Б. Друга карабаська війна у контексті реалізації інтересів

- головних регіональних акторів. Політикус. 2023. Вип. 5. С. 129-135.
30. Демчишак Руслан. Основні напрями та пріоритети зовнішньої політики Туреччини в період президентства Реджепа Ердогана. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. Львів, 2020. Випуск 30. С. 130-136.
 31. Косенко, А. Китай і Тайвань: витоки протистояння. *Травневі студії: історія, політологія, міжнародні відносини*, 2023. С. 125-128.
 32. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю. Історія міжнародних відносин та дипломатії (довестфальська доба) : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2024. 700 с.
 33. Нація / І. О. Кресіна, В. А. Явір // Енциклопедія Сучасної України / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. URL: <https://esu.com.ua/article-71029>.
 34. Русо, Ж.-Ж. *Вибрані трактати*. Glagoslav Publications, 2019.
 35. Цілісність територіальна. *Велика українська енциклопедія*. URL: https://vue.gov.ua/Цілісність_територіальна.
 36. Шемшученко Ю. С. Проблема державного суверенітету як предмет наукових досліджень. *Вісник національної академії наук*. 2011. № 6. С. 3–16.
 37. Шемшученко, Ю. С. Юридична енциклопедія: в 6 т., 1998.
 38. Bush, R. The United States Security Partnership with Taiwan. Brookings. 2016.
 39. Ching, Leo TS. Becoming Japanese: Colonial Taiwan and the politics of identity formation. *Univ of California Press*, 2001.
 40. Cornell, Svante E. The Nagorno-Karabakh Conflict. 1999.
 41. Corruption Perceptions Index 2025. Transparency International. URL: <https://transparency.org/>.
 42. Global Insights & Market Intelligence. Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/n/>.

43. Happy Planet Index 2024. Hot or Cool Institute URL:
<https://www.happyplanetindex.org/>.
44. Human Development Index. Human Development Reports. URL:
<https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>.
45. Index of Economic Freedom 2025. The Heritage Foundation URL:
<https://www.heritage.org/index/>.
46. Krüger, Heiko. The Nagorno-Karabakh conflict: A legal analysis. Springer Science & Business Media. 2010.
47. Life Expectancy Index 2024. United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA). URL: <https://population.un.org/>.
48. Lin, C. P. The military balance in the Taiwan Straits. *The China Quarterly*, 146, 1996, 577-595.
49. Mahammadi, M., Huseynov, V. (2022). Iran's policies toward the Karabakh conflict. *The NagornoKarabakh Conflict*. London, 447 p. URL:
<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003261209-22/iran-policies-toward-karabakh-conflict-mesiagha-mahammadi-vasif-huseynov>.
50. Mancini, P. S. Della nazionalità come fondamento del dritto delle genti. Università di Torino. 1851. 68 c.
51. Melander, E. The Nagorno-Karabakh conflict revisited: was the war inevitable?. *Journal of Cold War Studies* 3.2. 2001. 48-75.
52. Nathan A. J, Ross R. S. The Great Wall and the Empty Fortress: China's Search for Security. W. W. Norton & Company, 1998. 290 c.
53. Population of Azerbaijan. Official web-site of President of Azerbaijan Republic. Azərbaycan Prezidentinin Rəsmi internet sahifəsi. URL:
<https://president.az/en/pages/view/azerbaijan/population>.
54. Roy, D. Taiwan: A political history. Cornell University Press, 2003. 288 c.
55. Russian Offensive Campaign Assessment. Institute for the Study of War. URL:
<https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-february-12-2025>.

56. The Global Competitiveness Report. World Economic Forum. 2019. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf.
57. Unemployment Index 2024. International Labour Organization. URL: <https://ilostat.ilo.org/data/>.
58. Wang, H. The politics of imagining Asia. Harvard University Press. 2011.
59. World nuclear forces. Stockholm International Peace Research Institute. URL: <https://www.sipri.org/>.
60. World Population Prospects 2024. United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA). URL: <https://population.un.org/>.
61. World Prison Brief 2024. Institute for Crime & Justice Policy Research. URL: <https://www.prisonstudies.org/>.
62. Worldwide Press Freedom Index 2024. Reporters Without Borders. URL: <https://rsf.org/>.
63. Wu, Y. S. Taiwan's domestic politics and cross-strait relations. The China Journal, (53), 2005. 35-60.
64. Zacher, Mark W. The territorial integrity norm: International boundaries and the use of force. Cambridge University Press. 2001. 215-250.
65. Zhang, B. Taiwan's new grand strategy. Journal of Contemporary China, 20(69), 2011. 269-285.
66. Zhao, Q. Beijing's dilemma with Taiwan: war or peace?. The Pacific Review, 18(2), 2005. 217-242.
67. Ethnic composition of Nagorno-Karabakh Republic (self-proclaimed) 2005. Wayback Machine. URL: <https://web.archive.org/web/20200722183744/http://pop-stat.mashke.org/nkr-ethnic2005.htm>.
68. "Hell gorge": the destroyed Azerbaijani unit with a large amount of equipment and manpower. ՀՀ ՊՆ - Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարություն. URL: <https://www.mil.am/en/news/8661>.
69. Azerbaijan.az. URL: <https://azerbaijan.az/information/603>.

70. Bredemeier K. US Calls for Renewed Taiwan Participation at UN. Voice of America. URL:
<https://www.voanews.com/a/us-calls-for-renewed-taiwan-participation-at-un-/6286499.html>.
71. CEIC Data. CEIC. URL:
<https://www.ceicdata.com/en/indicator/azerbaijan/external-debt>.
72. Central Intelligence Agency. We are the Nation's first line of defense. URL:
<https://www.cia.gov/>
73. Comparison of China and Taiwan Military Strengths. Global Fire Power. URL:
<https://www.globalfirepower.com/countries-comparison-detail.php?country1=china&country2=taiwan>.
74. CPC Central Committee adopts resolution on further deepening reform comprehensively. Ministry of Justice of the People's Republic of China. URL:
http://en.moj.gov.cn/2024-07/19/c_1006331.htm.
75. Economy. Official Portal Website of the Republic of China. URL:
https://www.taiwan.gov.tw/content_7.php.
76. Faith Hung, Emily Chan. Taiwan Feb exports beat forecasts as chip demand jumps before feared Trump tariffs. Reuters, 2025. URL:
<https://www.reuters.com/markets/asia/taiwan-feb-exports-beat-forecasts-chip-demand-jumps-before-feared-trump-tariffs-2025-03-07/>.
77. Focus Taiwan - CNA English News. Lai pledges to raise Taiwan's defense spending to over 3% of GDP - Focus Taiwan. Focus Taiwan - CNA English News. URL: <https://focustaiwan.tw/politics/202502140007>.
78. Focus Taiwan - CNA English News. Over 80% of Taiwanese favor maintaining status quo with China: survey - Focus Taiwan. Focus Taiwan - CNA English News. URL: <https://focustaiwan.tw/cross-strait/202402230019>.
79. Government Portal of the Republic of China (Taiwan). URL:
<https://www.taiwan.gov.tw/about.php>.
80. Güncellenme T. Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan arasında üçlü mutabakat -

- CNN TÜRK Son Haberler. CNN TÜRK. URL: <https://www.cnnturk.com/turkiye/turkiye-gurcistan-azerbaycan-arasinda-uclu-mutabakat-2151530>.
- 81.Huang C., Jo Starr K. Most people in Taiwan see themselves as primarily Taiwanese; few say they're primarily Chinese. Pew Research Center. URL: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2024/01/16/most-people-in-taiwan-see-themselves-as-primarily-taiwanese-few-say-theyre-primarily-chinese/>
- 82.Institute for the Study of War. URL: <https://understandingwar.org/backgrounder/china-taiwan-weekly-update-january-19-2024>.
- 83.Lau S. UK parliament calls Taiwan 'independent country' as Cleverly visits China. Politico. URL: <https://www.politico.eu/article/uk-parliament-calls-taiwan-independent-country-report-says-james-cleverly-visit-china/>.
- 84.Lee Y. Taiwan Defense Drills Identify 2027 for Potential China Invasion. Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-03-19/taiwan-sets-2027-for-possible-china-invasion-in-first-for-drills?srnd=phx-politics>.
- 85.Liboreiro J. Everything we know about the 'Coalition of the Willing' for Ukraine. Euronews. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2025/04/02/everything-we-know-so-far-about-the-coalition-of-the-willing-for-ukraine>.
- 86.Map of Taiwan. - Nations Online Project. URL: <https://www.nationsonline.org/oneworld/map/taiwan-map.htm>.
- 87.Owuor S. What Are The Major Natural Resources Of Taiwan. WorldAtlas. URL: <https://www.worldatlas.com/articles/what-are-the-major-natural-resources-of-taiwan.html>.
- 88.Polis. <https://pol.is/home>. URL: <https://pol.is/home>.
- 89.Pomfret J., Lee Y. China will work to firmly advance 'reunification' with

- Taiwan, premier says. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/china/china-will-work-firmly-advance-reunification-with-taiwan-premier-2025-03-05/>.
90. ROCA (United Nations Register of Conventional Arms). URL: <https://www.unroca.org/>.
91. Taiwan GDP. 2023 Data - 2024 Forecast - 1980-2022 Historical - Chart - News. Trading Economics. URL: <https://tradingeconomics.com/taiwan/gdp>.
92. Taiwan geography, maps, climate, environment and terrain from Taiwan. - CountryReports. Countries of the World. URL: <https://www.countryreports.org/country/Taiwan/geography.htm>.
93. Taiwan: Statement by the Spokesperson on China's latest military drills. EEAS. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/taiwan-statement-spokesperson-china's-latest-military-drills_en.
94. Taiwanese determined to fight for country, new research shows. Taiwan news, 2023. URL: <https://www.taiwannews.com.tw/news/4821175>.
95. Taiwan's status as part of China remains unchanged, will never change: mainland spokesperson. Xinhua. URL: <https://english.news.cn/20241016/01f958782e894ea3954f75e916ce30cb/c.html>
96. TBMM Başkanı Kurtulmuş, Ermenistan Meclis Başkanı Simonyan ile bir araya geldi. İhlas Haber Ajansı. İHA. URL: <https://www.ihb.com.tr/haber-tbmm-baskani-kurtulmus-ermenistan-meclis-baskani-simonyan-ile-bir-araya-geldi-1189032>.
97. Tian Y. L., Chen L. China drops 'peaceful reunification' reference to Taiwan. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/china/china-drops-peaceful-reunification-reference-taiwan-raises-defence-spending-by-2024-03-05/>.
98. Tobin M., Miller M. E. Taiwan loses another diplomatic ally as Nauru recognizes China. The Washington Post. URL:

<https://www.washingtonpost.com/world/2024/01/15/nauru-taiwan-china-pacific-recognize/>.

99. Ukrinform. Туреччина ініціює нормалізацію відносин із Вірменією. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3916346-tureccina-iniciue-normalizaciu-vidnosin-iz-virmenieu.html>.
100. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=AZ>.
101. Wu J. J. Defending Taiwan by Defending Ukraine. Foreign Affairs. URL: <https://www.foreignaffairs.com/china/defending-taiwan-ukraine-jaushieh-joseph-wu>.
102. Державна Міграційна Служба. Dövlət Miqrasiya Xidməti. URL: https://migration.gov.az/ru/press_detail/315.
103. Димань Л. Newsweek: В Нагірному Карабасі в гру вступає Іран. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/world/nagirniy-karabah-viyna-azerbaydzhan-i-virmeniy-a-dobivayutsya-dopomogi-iranu-novini-svitu-11190446.html>.
104. Невизнана Нагірно-Карабаська Республіка офіційно припиняє своє існування. Бабель. URL: <https://babel.ua/news/98939-neviznana-nagirno-karabaska-respublika-oficiyn-o-pripinyaye-svoye-isnuvannya>.
105. Південний Кавказ у геополітичному трикутнику «Туреччина-Росія-Іран». Борисфен Інтел: незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень. 17.11.2020 р. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/voenni-voprosy/armii-voorugenie/pivdennij-kavkaz-vgeopolitichnomu-trikutniku-turechchina-rosiya-iran-2/>.
106. Сіновітц Р. Технології, тактика та поради Туреччини. Як Азербайджан переміг у Нагірному Карабасі?. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/technology-tactics-turkey-nagorno-karabakh-armenia-azerbaijan/30954707.html>.

107. Шостак К. Україна розгортає масштабне виробництво дронів – Зеленський на Ставці. ТСН.ua. URL: <https://tsn.ua/ato/ukrayina-rozhortaye-masshtabne-vyrobnytstvo-droniv-zelen-skyu-na-stavtsi-2803514.html>.
108. Юськів К. Одна нація - дві країни. Союз Алієва й Ердогана. URL: <https://ua.korrespondent.net/world/4368162-odna-natsiia-dvi-krainy-souiz-alii-eva-y-erdohana>.

ДОДАТКИ

Додаток А

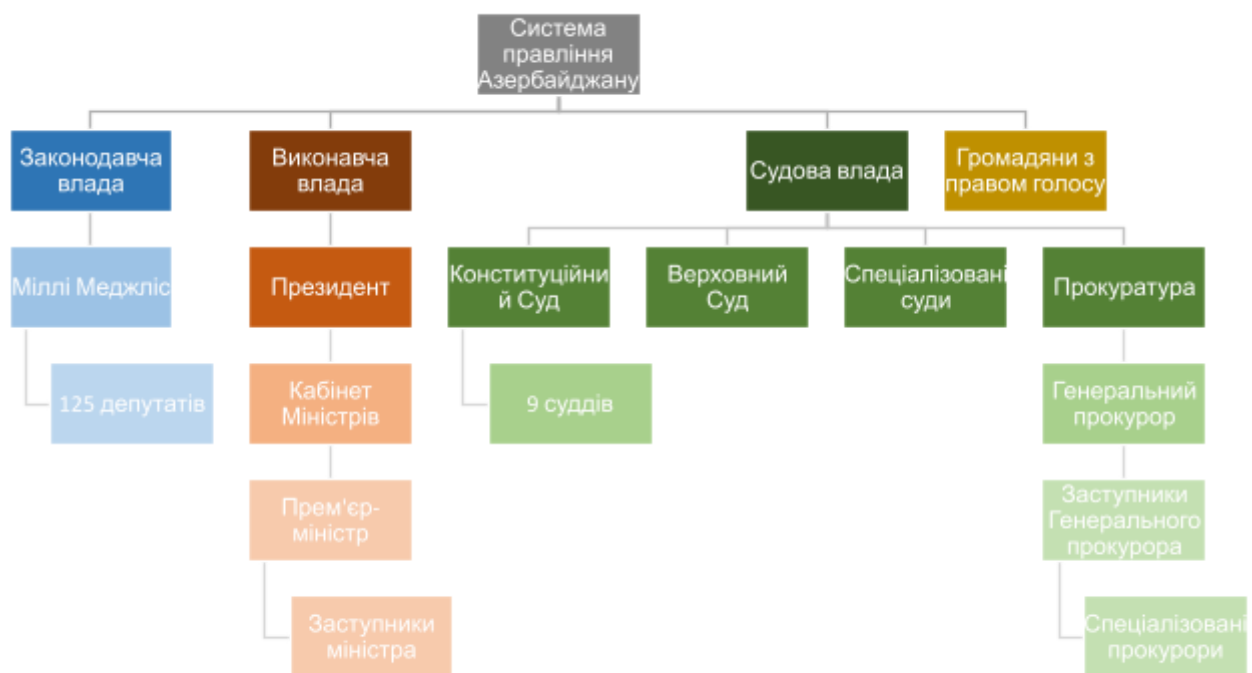

Рис. 1.1. Політична система Азербайджанської Республіки.

Складено авторкою за матеріалами: [3]

Додаток Б

Рис. 1.2. Карта Азербайджану від ООН (англійською мовою)

Додаток В

*Population by ethnic groups
(by population census)¹⁾*

Ethnic origins	Thsd person				as % of total			
	1979	1989	1999	2009	1979	1989	1999	2009
Number of population -	6026,5	7021,2	7953,4	8922,4	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>of which:</i>								
<i>azerbaijanians</i>	4708,8	5805,0	7205,5	8172,8	78,1	82,7	90,6	91,6
<i>lezgi</i>	158,1	171,4	178,0	180,3	2,6	2,4	2,2	2,0
<i>armenians</i>	475,5	390,5	120,7	120,3	7,9	5,6	1,5	1,3
<i>russians</i>	475,3	392,3	141,7	119,3	7,9	5,6	1,8	1,3
<i>talish</i>	...	21,2	76,8	112,0	...	0,3	1,0	1,3
<i>avars</i>	36,0	44,1	50,9	49,8	0,6	0,6	0,6	0,6
<i>turkish</i>	7,9	17,7	43,4	38,0	0,1	0,2	0,5	0,4
<i>tatarian</i>	31,4	28,6	30,0	25,9	0,5	0,4	0,4	0,3
<i>tats</i>	8,9	10,2	10,9	25,2	0,14	0,14	0,13	0,3
<i>ukrainians</i>	26,4	32,3	29,0	21,5	0,4	0,5	0,4	0,3
<i>sakhur</i>	8,5	13,3	15,9	12,3	0,1	0,2	0,2	0,1
<i>georgians</i>	11,4	14,2	14,9	9,9	0,2	0,2	0,2	0,1
<i>jews</i>	35,5	30,8	8,9	9,1	0,6	0,4	0,1	0,1
<i>kurds</i>	5,7	12,2	13,1	6,1	0,1	0,2	0,2	0,1
<i>griz</i>	...	...	...	4,4	...	...	...	0,04
<i>udins</i>	5,8	6,1	4,1	3,8	0,1	0,1	0,05	0,04
<i>khinalig</i>	...	...	...	2,2	...	...	...	0,02
<i>other nationalities</i>	31,3	31,3	9,6	9,5	0,66	0,46	0,12	0,1

¹⁾ In this and following table - everybody determined nationality themselves. Information on children are obtained from the parents.

Рис. 1.4. Етнічні групи населення Азербайджану [102]

Додаток Г

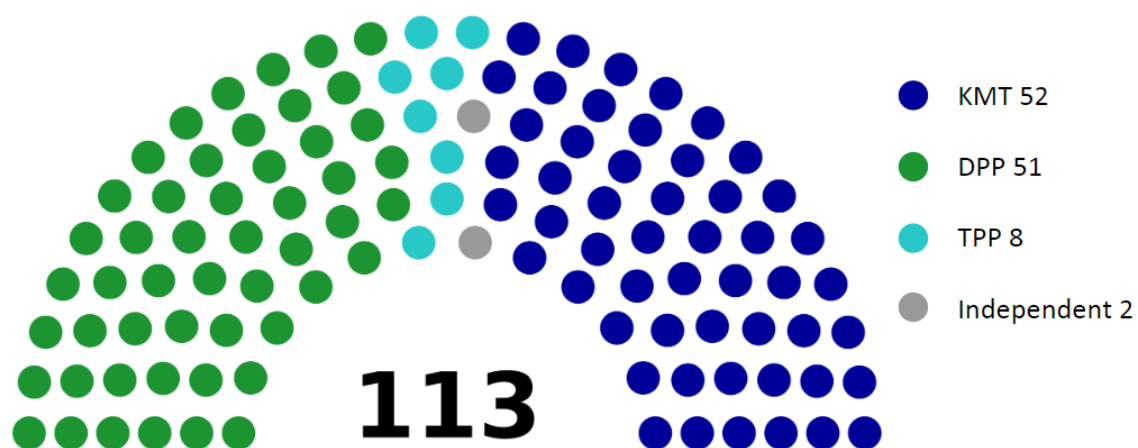

Рис. 1.8. Розподіл місць у Законодавчому Юані [82]

Додаток Д

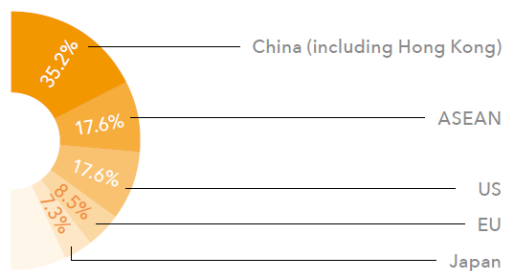
Trade and Investment Profile (2023)

Total trade volume: **US\$783.9 billion**

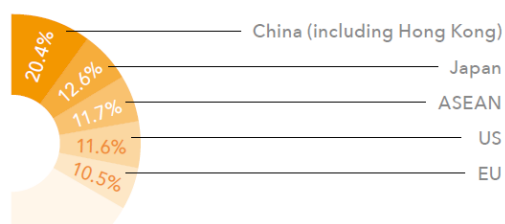
Exports: **US\$432.4 billion** Imports: **US\$351.4 billion**

Trade balance: US\$81 billion surplus

Top export destinations (as % of total export):

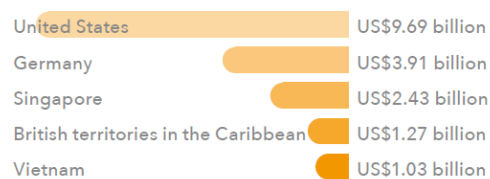
Top import sources (as % of total import):

Foreign exchange reserves: **US\$570.6 billion**

(As of December 2023)

Registered outward investment: **US\$23.57 billion**

• Top five destinations

Registered inward investment: **US\$11.2 billion**

• Top five sources

Рис. 1.12. Макроекономічні показники Тайваню та основні торгові партнери [75]

Додаток Е

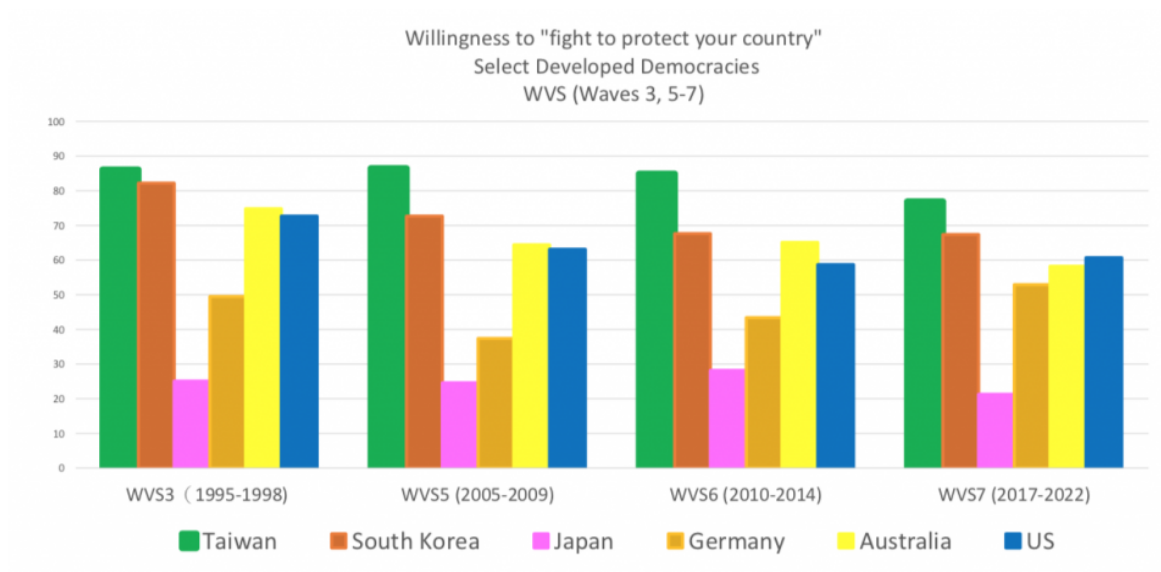

Рис. 2.1. Результати порівняльного аналізу «готовності воювати за країну» Тайваню, Південної Кореї, Японії, Німеччини, Австралії та США [94]

Додаток Ж

World nuclear forces, January 2024

Country	Deployed warheads ^a	Stored warheads ^b	Military ^c stockpile		Retired ^d warheads		Total inventory ^e	
	2024	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024
 United States	1 770	1 938	3 708	3 708	1 536	1 336	5 244	5 044
 Russia	1 710	2 670	4 489 ^f	4 380	1 400	1 200	5 889 ^f	5 580
 United Kingdom	120	105	225	225^g	–	–	225	225^g
 France	280	10	290	290	–	–	290	290
 China	24 ^h	476	410	500	–	–	410	500
 India	–	172	164	172	–	–	164	172
 Pakistan	–	170	170	170	–	–	170	170
 North Korea	–	50	30	50ⁱ	–	–	30	50ⁱ
 Israel	–	90	90	90	–	–	90	90
Total	3 904	5 681	9 576^f	9 585	2 936	2 536	12 512^f	12 121

– = nil or a negligible value.

Notes: All estimates are approximate. SIPRI revises its world nuclear forces data each year based on new information and updates to earlier assessments. The data for Jan. 2024 replaces all previously published SIPRI data on world nuclear forces. Countries are ordered by date of first known nuclear test; however, there is no conclusive open-source evidence that Israel has tested its nuclear weapons. Russia and the USA no longer publish aggregate numbers for strategic nuclear forces limited by the 2010 Treaty on Measures for the Further Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms (New START).

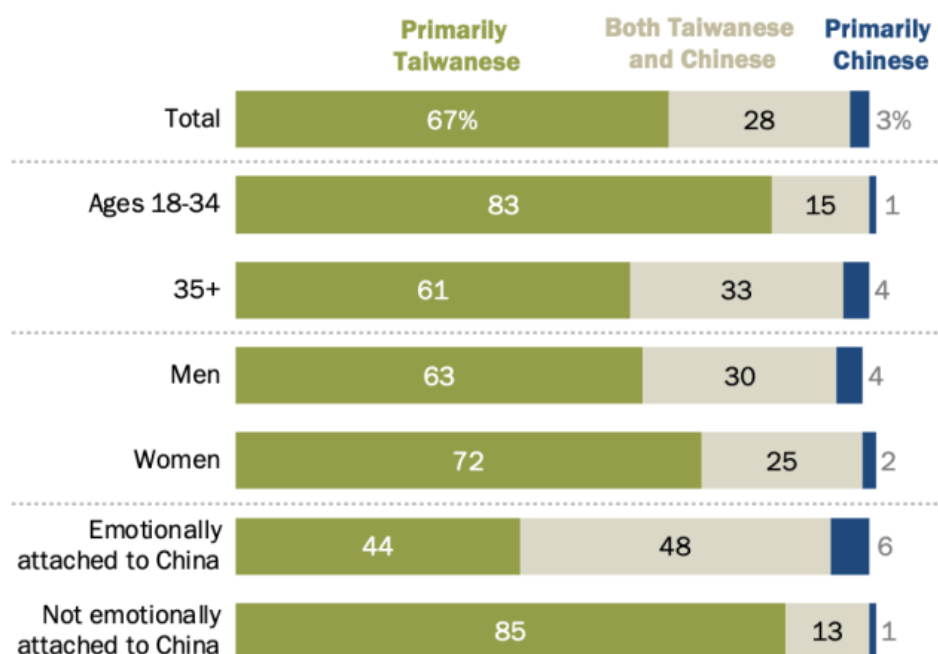

Рис. 2.2. Світові ядерні сили [59]

Додаток II

Two-thirds of adults in Taiwan consider themselves primarily Taiwanese

% who think of themselves as ...

Note: "Emotionally attached" includes those who say they are very or somewhat emotionally attached to China. "Not emotionally attached" includes those who say they are not very or not at all emotionally attached to China. Don't know/Refused responses are not shown. Source: Survey conducted June 2-Sept. 17, 2023, in five East Asian publics.

PEW RESEARCH CENTER

Рис. 2.3. Результати опитування серед тайванського населення про національну ідентичність [81]

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на кваліфікаційну бакалаврську роботу студентки спеціальності
291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Даньків Єлизавети Юріївни

на тему: «Шляхи вирішення проблеми територіальної цілісності держав
на прикладі Нагірного Карабаху та Тайваню»

28. 05. 2025

м. Харків

Даньків Єлизавета Юріївна вчасно підійшла до написання кваліфікаційної бакалаврської роботи, постійно відвідувала консультації за графіком, уважно дослухалася до порад керівника, виявила себе як старанна студентка, яка має схильність до наукового пошуку.

Даньків Є. Ю. обрала для цього пошуку одну з маловивчених тем в сучасних міжнародних відносинах – дослідження шляхів вирішення проблеми територіальної цілісності держав на прикладі Нагірного Карабаху та Тайваню. Територіальні конфлікти, подібні до ситуацій у Нагірному Карабасі та навколо Тайваню, мають складну природу, зумовлену як історичними, так і геополітичними факторами.

Під час роботи над темою авторка опрацювала великий обсяг періодичної наукової літератури та монографічного матеріалу з даної тематики, що дало можливість розкрити теоретико-методологічні основи і джерельну базу дослідження, дослідити основні етапи, особливості азербайджано-вірменського та китайсько-тайванського конфліктів та їх наслідки, досвід посередництва та перемовин. Порівняльний аналіз дозволив Є. Ю. Даньків зробити висновки, які можуть бути корисними для України у контексті врегулювання власних територіальних проблем (с. 59).

Зміст роботи, як і її оформлення, не викликають суттєвих зауважень. Матеріал в роботі викладено з дотриманням внутрішньої логіки, між розділами існує логічний взаємозв'язок. Мету дослідження було досягнуто, завдання, які поставлено на початку роботи, розв'язано в повній мірі.

Результати та висновки дослідження є обґрунтованими, спираються на цікавий фактичний матеріал, пройшли апробацію на науковій конференції, мають практичну спрямованість.

Вважаємо, що є всі підстави рекомендувати бакалаврську роботу Даньків Є.Ю. до захисту в Державній екзаменаційній комісії.

Науковий керівник:

доктор історичних наук,
професор

Сергій Лиман

Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, пл. Свободи, 6
28 травня 2025 року

Екзаменаційній комісії із захисту
бакалаврських робіт спеціальності
291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні
студії»

ЗОВНІШНЯ РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну бакалаврську роботу студентки спеціальності
291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Даньків Єлизавети Юріївни

на тему: «Шляхи вирішення проблеми територіальної цілісності держав
на прикладі Нагірного Карабаху та Тайваню»

Як відомо, територія держав є просторовою основою життя певного народу, джерелом його міжнародно-правового визнання, а проблема територіальної цілісності держав є однією з найактуальніших у сучасних міжнародних відносинах. Складність вирішення таких питань демонструють конфлікти навколо Нагірного Карабаху та Тайваню. Враховуючи вищесказане, дослідження Є. Ю. Даньків шляхів вирішення проблеми територіальної цілісності держав є досить вчасним і заслуговує на всебічну увагу.

Авторка вдало сформулювала предмет, об'єкт та завдання дослідження, що визначило логічну й обмірковану структуру роботи. Є. Ю. Даньків творчо підійшла до розв'язання проголошених завдань, виявила належний рівень фахової підготовки та засвідчила свою обізнаність із особливостями конфліктів навколо Нагірного Карабаху та Тайваню з метою виявлення ефективних підходів до збереження територіальної цілісності та забезпечення стабільності в умовах зовнішнього тиску і внутрішніх суперечностей.

Робота складається з двох розділів. У першому досліджується теоретико-методологічні основи і джерельна база дослідження, понятійно-категоріальний апарат, соціально-політичний та економічний профілі Азербайджану та Тайваню, основні етапи азербайджансько-вірменського і китайсько-тайванського конфліктів та їх наслідки. У другому розділі аналізується досвід посередництва та перемовин на прикладі Нагірного Карабаху, перспективи вирішення питання територіальної цілісності Тайваню. Окремий підрозділ присвячено порівняльному аналізу досвіду Тайваню і Нагірного Карабаху та його застосування для України (с. 50-56).

Висновки дослідження Є. Ю. Даньків є обґрунтованими та мають практичну спрямованість.

Робота не містить істотних недоліків, а сама Є. Ю. Даньків може бути допущеною до захисту та заслуговує на оцінку «відмінно» (дев'яносто три).

Рецензент: доктор наук з державного управління,
професор, професор кафедри міжнародних
відносин Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна

Віталій Солових

